

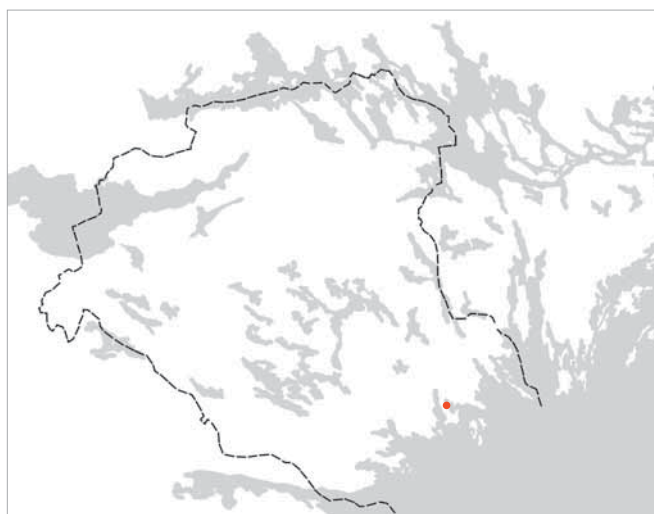
Förundersökning

Koppardals gamla tomt

Medeltid och Nyare tid

Bälinge 185:1, Koppardal, Bälinge socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Björn Pettersson

Förundersökning

Koppardals gamla tomt

Medeltid och Nyare tid

Bälinge 185:1, Koppardal, Bälinge socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Björn Pettersson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2006

© 2006 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Björn Pettersson
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningssområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350.

Nyköping 2005

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Landskap 7

Topografi och kulturmiljö

Tidigare undersökningar 9

Syfte och metod 9

Syfte

Metod

Naturvetenskapliga analyser

Publik verksamhet

Resultat 11

Inledning

Stratigrafisk analys

Fyndmaterial

Kartering

Äldre kartor

Skadornas omfattning

Avslutande diskussion och tolkning 17

Sammanfattning 20

Administrativa uppgifter 21

Referenser 21

Muntliga uppgifter

Arkiv

Förkortningar

Bilagor 23

1. Plan och profilritningar

2. Anläggningsbeskrivningar

3. Fyndregister

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 15/8-26/8 2005 utfört en arkeologisk förundersökning inom fornlämningen Koppardals gamla tomt 185:1 (tidigare RAÅ185), Bälinge socken i Södermanlands län (figur 1 & 3).

Platsen för den aktuella undersökningen är belägen i den sydöstra sluttningen av en liten sand- och grusås. En övergiven gårdstomt med bebyggelselämningar. Vid fornminnesinventeringen 1985 noterades bebyggelselämningar i form av en husgrund, en jordkällargrund, tre källargropar samt stenröjda ytor, inom en yta av 70x70 meter. Dessutom var den sydöstra delen av fornlämningen skadad av en äldre grustäkt. Anledningen till den aktuella undersökningen var en ny skada i fornlämningens sydöstra del, som uppkommit i samband med en oöväntad schaktning på kullen där fornlämningen ligger.

Vid länsstyrelsens besiktning av platsen, den 4/2 2005, noterades att en viss avbaning skett intill kanten av täkten varvid delar av konstruktioner och kulturlager blottlagts. Länsstyrelsen ansåg att det fanns behov av att dokumentera de blottlagda lämningarna och att det fortsatta schaktningsarbetet skulle utföras enligt länsstyrelsens anvisningar.

I enlighet med 2 kap. 12 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., ansökte markägaren, Bengt Braun, om tillstånd till markarbete i syfte att återställa täktområdet. Länsstyrelsens utgångspunkt var att ingen ytterligare åverkan skulle ske på fornlämningen vid

markarbeten i naturmiljösyfte och att fornlämningens framtida skydd skulle säkerställas. Inför bedömningen av hur återställandet skulle utföras behövde länsstyrelsen förbättrat underlag.

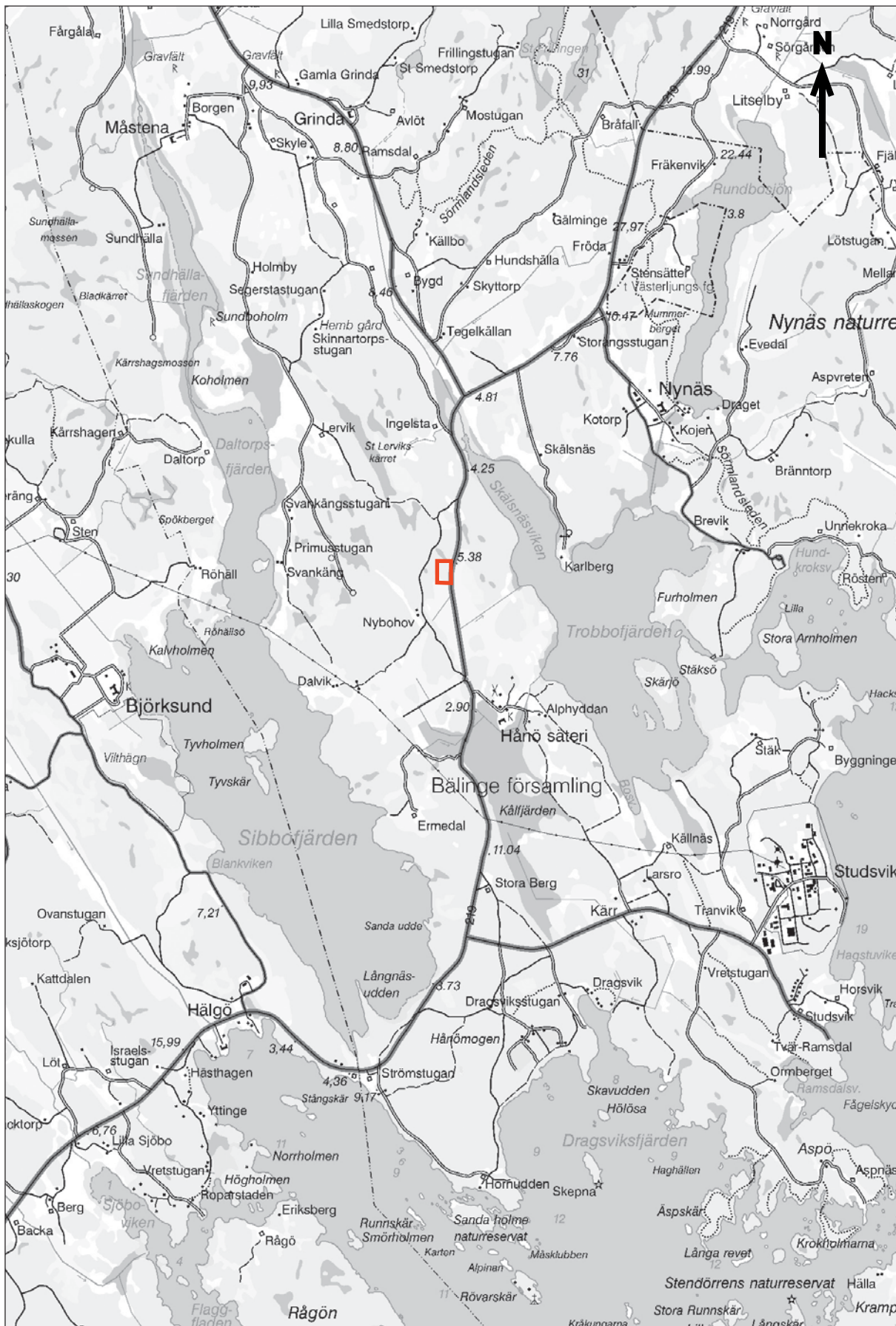
Länsstyrelsen kontaktade Sörmlands museum sektor arkeologi angående detta ärende, som därefter besiktigade den aktuella platsen den 25/4 2005. Vid besiktningstillfället kunde det konstateras att en cirka 5x30 meter stor yta hade banats av i den sydöstra delen av fornlämningen invid den gamla grustäkten. Jorden från avbaningen hade lagts upp i 1-1,5 meter höga och 4-5 meter breda vallar på fornlämningen, strax norr och väster om den schaktade ytan. I de lösa ännu ej överväxta schaktmassorna var ett stort antal cirka 0,5 meter stora stenar synliga. Bland schaktmassorna fanns även tegelstycken och smidesslagg samt enstaka lösfynd i form av yngre rödgods (BII:4), fönsterglas, järnföremål, djurben och brynen av sten (figur 2).

Länsstyrelsen i Södermanlands län begärde en undersökningsplan och en kostnadsberäkning för en arkeologisk förundersökning enligt 2 kap 13§, lagen (1988:950) om kulturminnen mm (KML) inom det anvisade området. Sörmlands museum sektor arkeologi lämnade en sådan undersökningsplan med kostnadsberäkning till länsstyrelsen den 23/5 2005.

Länsstyrelsen i Södermanlands län beslutade, den 15/6 2005, med stöd av 2 kap 13§, lagen (1988:950) om kulturminnen mm (KML) att en arkeologisk förundersökning skulle utföras inom fornlämning RAÅ185 i Bälinge socken. Undersökningen skulle utföras av Sörmlands museum enligt den undersökningsplan som kom in till länsstyrelsen den 25 maj 2005.

Figur 2. Översikt från öster över den skadade fornlämningen Koppardals gamla tomt, 185:1, Bälinge socken. I bildens mitt syns den schaktade ytan och strax där bakom ligger den västra schakthögen (A). Kanten av grustäkten skimtar i bildens nedre vänsta hörn. Foto: Björn Pettersson, 25/4 2005, Sörmlands museum.

Figur 3. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Nyköping 9H SO med undersökningsområdet markerat. Den röda ramens placering och utbredning motsvarar översikt bilden i figur 4 nedan. Skala 1:50 000.

Syftet med undersökningen var att fastställa den sedan tidigare kända fornlämningens karaktär, omfattning och datering samt att dokumentera den yta intill täktområdet som skadats i samband med täktverksamheten. Undersökningen skulle även omfatta antikvarisk kontroll vid borttagandet av de schaktmassor som lagts upp på fornlämningen. Undersökningen skulle utgöra underlag för länsstyrelsens bedömning av hur fornlämningens framtida bevarande skulle säkerställas. Undersökningsområdets läge och storlek framgår av figur 3 och 4.

Projektledare samt fältansvarig var Björn Pettersson. I fältarbetet deltog även Ingeborg Svensson och Lars Norberg. För det efterföljande rapportarbetet svarade Björn Pettersson.

Landskap

Topografi och kulturmiljö

Koppardals gamla tomt (RAÄ185) ligger, vid cirka 15 meter över havet, på en liten kulle direkt väster om väg 219, cirka 600 meter väster om Koppardalsviken och Trobbofjärden. Kullen är en cirka 100x150 meter stor ås som består av isälvsavlagringar med sand i ytan.

Enligt inventeringen täcker den gamla gårdstomten en yta av cirka 70x70 meter på den södra och östra slutningen av kullen. Strax norr om bebyggelselämningarna finns berg i dagen och i den sydöstra delen finns en cirka 60x70 meter stor grustäkt. Åsen omges av berg i norr, sandjordar i väster och lerjordar på den östra och södra sidan (figur 4).

Lämningarna bestod vid inventeringstillfället (år 1985) av en stor husgrund, en jordkällargrund, tre källargropar samt stenröjda ytor. På platsen för husgrunden fanns en skylt med texten "Koppardal" uppsatt av Bälinge hembygdsförening (FMR). Den stora husgrunden var belägen i områdets sydöstra del och hade yttermåten 8x17 meter med mittaxeln i riktningen VSV-ÖNÖ (80-280 gon). Invid grundens norra långsida fanns resterna efter två spisrösen med tegelrester. Spisrösen mätte 3-4 meter i ytan och 0,4-0,5 meter i höjd. Grundens utsträckning bedömdes som osäker. Jordkällargrunden var belägen cirka 5 meter nordöst om boningshuset, 5x5 meter stor i ytan och 1,2 meter djup med riktningen ÖNÖ-VSV. De tre groparna som tolkades som källare eller uthus, låg i områdets östra och norra del och var 5x6 respektive 3x4 meter stora och 0,4-0,8 meter djupa.

I övrigt var området delvis stenröjt och beväxt med enstaka tallar, fruktträd och buskar. Redan vid inventeringstillfället år 1985 fanns det i den sydöstra kanten av området en grustäkt, där delar av den gamla gårdstomten kan ha schaktats bort.

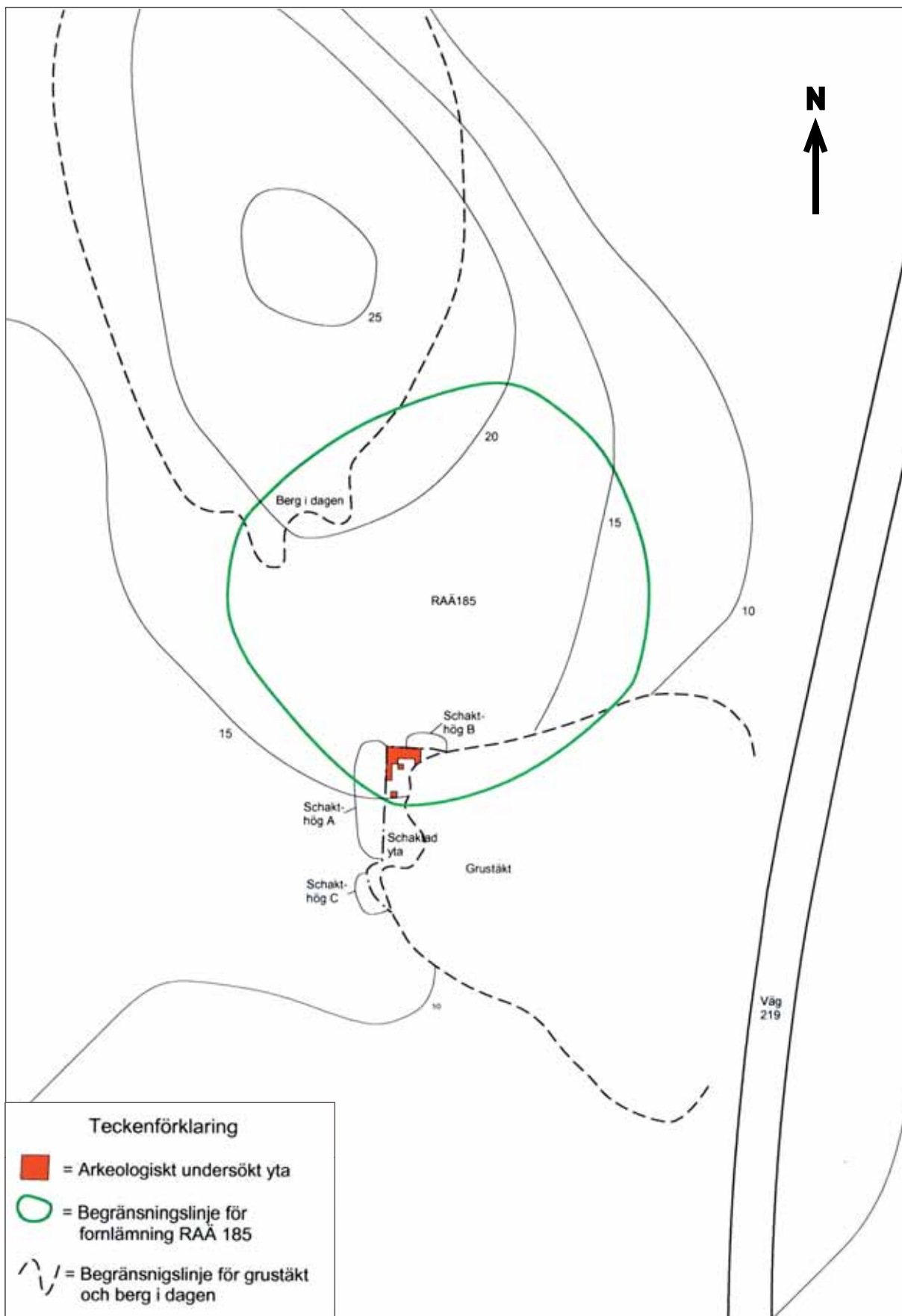
Namnet Koppardal finns omnämnt på äldre kartmaterial bland annat på en geografisk avritning över Tystberga och Bälinge socknar, upprättad av Anders Andersson år 1678 (LMV C9-1:C13:1) samt en geometrisk delination över sätesgården Hånö, upprättad år 1685 av Erik Nilsson (LMV C9-22:C5, 2:27). Gården var övergiven vid tiden för häradskartans tillkomst vid 1900-talets början (RAK J112-67-21).

Äldsta belägget för *Koppardal* är från år 1376, då det omnämns som torp och säljs av Magnus Tyrgilsson (Färla) till Bo Jonsson (Grip). Vid ytterligare tre tillfällen, åren 1455, 1510 och 1562, omnämns Koppardal som gård. Under denna period är gården i släkten Grips ägo (Janzon 2001, s. 20).

Hånö är ett förhållandevis sent namn på en säteri bildning som har sitt ursprung i två frälsehemman, Svinesund och Koppardal. Båda var landbohemman under Tärnö i Husby-Oppunda socken. Under medeltiden har de tillhört den stora godsbesittningen Sundboholm som bildats av drotsen Bo Jonsson (Grip). År 1616 omtalas Hånö som självständig sätesgård med Koppardal inom rå och rör. Hånö låg vid denna tid i samäga med Sjösa och innehades av Fru Karin Joensdotter (blå falk) († 1627) som var änka efter Carl Sture († 1598). Det moderna Hånö grundas av Henrik Fleming och år 1648 fullbordas det tvåvånings stenhus som år 1685 omnämns som mycket välbyggt. Under denna period förändras jordegendomen och Koppardal läggs som äng direkt under säteriet. (Almquist 1935, s. 528f).

Den medeltida ägostrukturen i Södermanland är speciell genom att andelen frälsejord är påfallande stor. Keith Wijkander har visat att huvuddelen av Södertörn, Öknebo-Hölebo och delar av Mälarygderna var relativt fullbyggda redan under järnåldern. Mönstret kan ses i relation till att de inre delarna av sjöplatån, Mälarmården och strandlinjeområdena inom Rönö och Jönåkers kustsocknar i högre grad är medeltida etableringsområden. Det tycks finnas ett samband mellan bebyggelseutveckling och ägandeform av jord. Frälsejorden har ett kärnområde i Oppunda härads äldsta centralbygder från vilket den expanderar i två riktningar. Inledningsvis sker detta mot Jönåker i sydöst och vidare mot Rönö härads kustsocknar. Därefter sker utvidgningen mot angränsande socknar i nordväst inom Oppunda härad och därifrån mot socknar i angränsande härader. Frälsejordens starka ställning i de medeltida expansionszonerna tycks visa att här fanns andra förutsättningar för frälset att etablera sig än i tidigt mer fullbyggda områden. Under 1500-talet dominerade frälsejorden som ägandeform i landskapet. (Sporrong 1985, s. 39-45, Wijkander 1983, s. 59-65).

Harald Otto Indebetou omnämner Koppardal som Kopparbol i *Södermanlands minnen från äldsta tid till närvarande tid* (Indebetou 1877, s 399).

Figur 4. Översikt över Koppardals gamla tomt med omgivning, 185:1 i Bälinge socken. I ritningen syns den schaktade ytan med de undersökta rutorna, schakthögarna, den äldre grustäkten, berg i dagen och fornlämningsområdet som det begränsas i fornminnesregistret. Skala 1:1000.

Namnet behandlas även i *Bälinge socken under medeltiden* (Lundberg 1976, s 67 & 73) samt i Bälinge hembygdsförenings torpinventering.

Endast ett fåtal bytomter är arkeologiskt undersökta inom Södermanlands län. Undersökningar av bytomter i länet har förekommit främst i samband med arbeten i väg- och järnvägssträckningar, som till exempel E4, E20 och Svealandsbanan. Resultaten har dock oftast varit magra med obefintliga mängder av daterande föremål och fragmentariska bebyggelserester. Inga översiktliga sammanställningar är gjorda. Enligt 1987 års forminnesinventering fanns ett 30-tal övergivna by- och gårdstomter, från förhistorisk tid och medeltid, längs ett stråk mellan Nyköping och Trosa (Sörmländsk kulturhistoria 1987, s. 14).

Tidigare undersökningar

Inga arkeologiska undersökningar är tidigare utförda i anslutning till den aktuella fornlämningen. De synliga lämningarna har enbart beskrivits i text med måttangivelser och riktning utan kartskisser eller uppmätningar.

Syfte och metod

Syfte

Målsättningen med den arkeologiska förundersökningen var att, inom ramen för det anvisade undersökningsområdet, fastställa den sedan tidigare kända fornlämningens karaktär, omfattning, datering samt att dokumentera den aktuella uppkomna skadan. De jordmassor som hade lagts upp på schaktkanten vid skadetillfället skulle grävas bort och läggas tillbaka i schaktet under antikvarisk kontroll. Den arkeologiska förundersökningen skulle även bilda ett tillfredsställande underlag för länsstyrelsens vidare handläggning i ärendet.

När det gäller dateringen av fornlämningen och dess kulturlager, så kunde det redan vid en inledande besiktning, konstateras att det på platsen fanns fyndmaterial som skulle kunna ge övergripande svar på frågor om platsens datering. Med anledning av skadorna i form av omrörda lager etc, bedömdes förutsättningarna för en kvalitativt genomförd ¹⁴C-analys som obefintliga. Därför samlades inga prov för ¹⁴C-analys i samband med den aktuella förundersökningen.

Med utgångspunkt från det övergripande syftet formulerades ett antal frågeställningar;

-Finns bevarade anläggningar inom den aktuella ytan?

-Vilka typer av anläggningar finns representerade?

-Vilken eller vilka tidsperioder omfattar dessa anläggningar?

-Vilka funktioner och aktiviteter kan knytas till området med utgångspunkt i det arkeologiska materialet?

-I det skriftliga materialet nämns Koppardal redan vid 1300-talet samt att gården läggs som äng vid mitten av 1600-talet. Kan detta beläggas arkeologiskt?

-Finns indikationer på händelser, funktioner och aktiviteter i det arkeologiska materialet som bekräftar eller fördjupar de skriftliga skildringarna?

Metod

Den aktuella undersökningen inleddes med att den berörda ytan rensades från det nästan meterhöga gräs och annan växtlighet som etablerat sig, på den schaktade ytan och på schakthögarna, under den gångna våren och sommaren. Därefter lades ett lokalt koordinatnät med 1x1 meter stora rutor ut över undersökningsytan (figur 5).

För att kunna svara på de i undersökningsplanen uppställda målen, bland annat att utreda i vilket utsträckning fornlämningen hade blivit skadad vid den oönskade schaktningen, utfördes en förhållandevis stor del digital inmätning och kartering med totalstation. Det som mättes in var förutom koordinatnätet, schaktens och schakthögarnas utbredning, även grustäktens kant, det kala bergets kant i fornlämningens norra del och enstaka större block i omgivningarna. Inmätningarna skulle senare användas till att relatera de handritade plan- och profilritningarna samt den planerade karteringen av området till rikets koordinatnät (RT90) och till rikets höjdnät (RH70).

Som baslinjer för koordinatnätet användes den schaktade ytans västra och norra kant, där koordinatnätets nollpunkt bestämdes till det nordvästra hörnet av schaktytan.

Den schaktade ytan rensades av för hand med skärlev för att göra en första bedömning av lämningarnas kvalitet med utgångspunkt från eventuella synliga konstruktioner, såsom husrester, sammansättning av kulturlager eller ytor som schaktats ända ner till steril nivå.

Samtliga lösfynd som påträffades vid rensningen mättes in på planritning varefter den frilagda ytans höjd över havet mättes med avvägningsinstrument (RH70).

Efter rensningen visade det sig att kulturlager fanns bevarade främst i den norra delen av den schaktade ytan. Kulturlagren täckte en yta från den norra schaktkanten och cirka 10 meter mot söder. Inom ytan bestod lagren av mörkgrå till svart jord med inslag av kol, slagg samt enstaka keramikskärvor. Ytterligare en liten

Figur 5. Undersökningsytan rensas från nästan meterhögt gräs och annan vegetation som växt upp på den schaktade ytan och på schakthögarna under den gångna våren och sommaren 2005. Därefter lades ett lokalt koordinatnät med 1x1 meter stora rutor ut över undersökningsytan. Foto: Björn Pettersson 2005, Sörmlands museum.

yta med kulturjord fanns i den schaktade ytans mellersta del. Men här var lagren grå till färgen, mycket torra och diffusa med stort inslag av sand.

Övriga ytor hade schaktats ner till den sterila åsens yta, som till största delen bestod av sand, men på vissa ställen av grus och sten.

Därefter vidtog en stratigrafisk undersökning av ett urval rutor av de bevarade kulturlagren inom den frilagda ytan. Lämningarna undersöktes lagervis och rutvis inom en sammanlagd yta av 20 m², till övervägande del i den nordligaste delen av den schaktade ytan där lagren var bäst bevarade. Totalt undersöktes cirka 3,5 m³ intakta kulturlager (figur 6).

Undersökningen utfördes på ett sådant sätt att inom varje kvadratmeterruta grävdes varje urskiljbart lager för sig och behandlades därmed som en sluten kontext. Jorden undersöktes på hackbord, där samtliga föremål samt allt benmaterial insamlades för senare registrering. Några av föremålen markerades även direkt på uppmättningsritningen. Alla anläggningar och konstruktioner i form av trärester, slagglager och nedgrävningar, mättes in för hand på ritfilm i skala 1:20. Vid undersökningen upprättades tre planritningar i A3-format.

Alla frilagda ytor från markytan ner till den sterila grusåsen och de däremellan liggande kulturlagren och anläggningarna, nivåbestämdes med avvägningsinstrument i rikets höjdsystem 1970 (RH70).

Då alla lager i de undersökta rutorna längs en schaktvägg frilagts från markytan och ner till steril nivå, dokumenterades denna profil för hand på ritfilm i skala 1:20.

Samtliga lager markerades med heldragen skiljelinje och skrafferades. Därefter upprättades beskrivningar i text med information om färg och innehåll, samt tillhörande tolkningar. Två profilritningar i A3-format upprättades över totalt 27 löpmeter schaktvägg.

De undersökta kulturlagren i plan benämns i dokumentationen som skikt, medan kulturlagren i profilen benämns lager. Detta för att inte blandas ihop med varandra. Kulturlager ser inte alltid likadana ut i plan som i profil och ofta syns fler lager i profilen än i plan.

För att få en uppfattning om hur stor del av kulturlagren som tidigare grävts bort vid den obehövade schaktningen samt karaktären på dessa lager, undersöktes delar av de lösa schaktmassorna som lagts upp invid den västra och norra schaktkanterna. Totalt undersöktes cirka 3 m³ av dessa massor på hackbord. En ungefärlig bedömning av de bortschaktade massornas volym uppskattades till 40 m³. Därav bör 20-25 m³ ha utgjorts av kulturlager. Det ger att cirka 7 % av de bortschaktade kulturlagren under söktes på hackbord. Eftersom schaktmassorna hade lagts som jämna sammanhängande vallar längs schaktets sidor, gjordes bedömningen att de lösa massorna tagits från den närmaste ytan i schaktet. Schakthögarna benämndes vid den aktuella undersökningen A, B respektive C. Högarna delades även in i 5-metersintervaller, dit de tillvaratagna fynden relaterades (figur 4). Dessa fynd kan betraktas som lösfynd men kan ändå, enligt resonemanget ovan, ungefärligt hänföras till ett område i det undersökta schaktet.

Under arbetes gång fördes även dagboksanteckningar av arbetets framåtskridande samt anläggningsbeskriv-

Figur 6. Efter rensningen vidtog undersökningen av bevarade kulturlagren i ett urval rutor inom den schaktade ytan. Lämningarna undersöktes lagervis inom en sammanlagd yta av 20 m², till övervägande del i den norra delen av undersökningsytan, där lagren var bäst bevarade. Inom schaktet undersöktes totalt cirka 3,5 m³ intakta kulturlager. Foto: Björn Pettersson 2005, Sörmlands museum.

ningar. Digital fotografering av översikter och detaljer utfördes över frilagda ytor med anläggningar samt av påträffade föremål. Dessutom togs ett antal arbetsbilder. Sammanlagt finns cirka 53 bilder digitalt lagrade i jpg- och tiff-format på CD-skiva och på museets server. Därav ingår ett urval bilder i denna rapport samt ett urval separat utskrivna till ärendet i Sörmlands museums arkiv.

Efter att undersökningen av det öppna schaktet avslutats återställdes platsen genom att schaktet fylldes igen med de massor som vid den tidigare obevakade schaktningen lagts på schaktets västra och norra kanter. Före igenfyllning lades fiberduk över de ytor där bevarade kulturlager inte undersöktes. Detta för att tydligt markera gränsen mellan bortgrävda och bevarade lager (figur 7).

Den sista delen av fältarbetet bestod av en fördjupad kartering av fornlämningsområdet, med utgångspunkt i fornminnesinventeringen från år 1985. Karteringen utfördes till största delen genom digital inmätning med totalstation, men även för hand på skalenligt kartunderlag över området. Karteringen kompletterades även med digital fotografering av enskilda bebyggelselämningar och gropar.

Dokumentationen från fältarbetet låg vid rapportarbetet till grund för den stratigrafiska analysen, där målet var att hänföra lager och anläggningar till en bestämd fas, det vill säga ett tidsintervall, dit även de tillvaratagna föremålen skulle kunna kopplas. Dessutom skulle resultatet från karteringen vägas in. Med detta resultat skulle sedan en diskussion kunna föras angående platsens tidsinnehåll, funktion och förändring.

Naturvetenskapliga analyser

Inga naturvetenskapliga provtagningar eller analyser har utförts i samband med den aktuella undersökningen. Se kapitlet *Syfte och metod* i denna rapport.

Det insamlade osteologiska materialet uppgick totalt till 0,84 kg djurben, vilka har samlats in på samma sätt som övrigt fyndmaterial. Ingen osteologisk analys har dock gjorts av detta benmaterial, då mängden bedömdes som alltför liten för att utgöra ett säkert statistiskt underlag för slutsatser rörande art- eller åldersfördelning. En granskning av benmaterialet ger ändå en antydning om att det till övervägande delen rör sig om ben från de stora tamdjuren, ko, gris, får/get och häst.

Publik verksamhet

Parallellt med fältarbetet genomfördes en visning för Bälinge hembygdsförening vid ett tillfälle, en visning för exploitören, samt en visning i samband med besök från Södermanlands Nyheter, vilket resulterade i en tidningsartikel den 31/8 2005.

Resultat

Inledning

Vid undersökningen, av de utvalda 1x1 meter stora rutorna, påträffades 0,1-0,25 meter tjocka kulturlager. De tjockaste bevarade lagren fanns i den nordvästligaste delen av den frilagda ytan, vilka avtog i tjocklek mot öster och söder. Lagren hade frilagts vid den tidigare obevakade schaktningen. Lagren i den nordvästra delen av ytan innehöll sotig kulturjord med stora mängd-

Figur 7. Efter att undersökningen av det öppna schaktet avslutats återställdes platsen genom att schaktet fylldes igen med maskin. Massor som grävts upp i samband med den tidigare obehövade schaktningen och lagts på schaktets västra och norra kanter lades nu tillbaks på den skadade ytan. Före igenfyllning lades fiberduk över de ytor där bevarade kulturlager sparats. Detta för att tydligt markera gränsen mellan bortgrävda och bevarade lager. Foto: Björn Pettersson 2005, Sörmlands museum.

der smidesslagg, slaggsållor och järnföremål. I lagren fanns även enstaka 0,1-0,5 meter stora stenar. Under slagg- och sotlagren frilades en öst-västgående smal nedgrävning. I direkt anslutning till slagglagret, i den norra schaktkanten, låg ett 1,5 meter stort skörbränt stenblock.

I den undersökta ytans östra del påträffades något torrare och grusigare kulturlager utan kol, men med stort inslag av tegelkross och en del större bitar av murtegel, så kallat stortegel. I kulturlagret fanns även rester efter trävirke. Träresterna låg i en sådan ordning att de bör ha ingått i någon typ av konstruktion, exempelvis en byggnad.

Inom övriga undersökta rutor fanns enbart sand- och grusblandad mörkgrå kulturjord med enstaka keramikskärvor.

Fyndmaterialet bestod främst av stora mängder smidesslagg till stor del som slaggsållor. En materialgrupp som kan kopplas till denna slagg var ett antal järnföremål i form av verktyg, vapen, knivar, dräkt detaljer, hästskor, hästkosöm samt spikar. Vidare påträffades föremål av silver (3 stycken mynt), koppar, glas, keramik, bärnsten, sten och ben. Alla dessa föremål registrerades under totalt 171 fyndposter, varav 12 poster utgjordes av djurben. Efter en preliminär genomgång av materialet kunde tidsinnehållet i materialet ringas in till 1500- och 1600-tal.

Den avslutande delen av fältarbetet bestod av den fördjupade karteringen av fornlämningsområdet, med utgångspunkt av fornminnesinventeringen från år 1985. Karteringen utfördes till största delen genom digital

inmätning med totalstation men även genom manuell inmätning på kartunderlag över området. Vid karteringen mättes ett antal ovan mark synliga stenblock, stenstrukturer och gropar in. En del av de inmätta strukturerna låg dolda i det höga gräset, främst i den sydöstra delen av fornlämningsområdet. Groparna var i den tidigare fornminnesinventeringen beskrivna som jordkällare och gropar. De flesta av de inmätta stenstrukturerna låg inom samma område som beskrivs i fornminnesinventeringen. Resultatet av karteringen var inte entydigt, utan en mängd alternativa tolkningar skulle kunna göras av de inmätta stenstrukturerna. Karteringen kompletterades med digital fotografering av enskilda bebyggelse lämningar och gropar.

Stratigrafi

Som ett första steg i den stratigrafiska analysen renritades alla uppmättningsritningar digitalt som linjer och polygoner. Lagren försågs med skrafferingar enligt det beteckningsschema som publicerats i en artikel i Fornvännen 1979 (Järpe, Redin & Walö 1979, s. 32-44). Lagren försågs även med nummer som refererade till en textbeskrivning. Samtliga renritade plan- och profilritningar presenteras i föreliggande rapport i skala 1:40. Eftersom profilerna är nyckeln till undersökningens hela stratigrafi, är det av största vikt att vid den stratigrafiska analysen kunna koppla alla lager och konstruktioner som dokumenterats på planritningen till profilritningarna. På så sätt blir profilritningarna stommen eller regelverket i dokumentationen, dit alla konstruktioner, lager, föremål, ben samt insamlade prover kan föras. Vid undersökningen handgrävdes bevarade kulturlager inom ett antal utvalda rutor i den norra delen av det öppna schaktet. De undersökta rutornas sammanlagda yta uppgick till 20 m².

Det visade sig att lagren var tjockast och mest sammansatta mot det nordvästra hörnet, med som mest två äldre kulturlager ovanpå varandra på den sterila grusåsen. I denna del av undersökningsytan fanns en tydlig koncentration av smidesslagg (A12) i två lager, där det undre lagret bestod av nästan enbart slaggskällor blandat med mindre bitar slagg. Det övre slagglagret sträckte sig drygt fyra meter mot öster och nästan tre meter mot söder, från det nordvästra hörnet räknat. Den ej undersökta delen av slagglagret fortsätter ett okänt antal meter in i schaktväggen mot norr och väster. Längre mot öster och söder fanns kulturlager endast i ett skikt, vilket bestod av mörkgrå till brungrå sand- och grusblandad jord med inslag av tegelkross och kalkbruk. Tegelkoncentrationen var speciellt tydlig i den östra delen av schaktet där även en del trärester kunde dokumenteras (A13). Träresterna var mycket förmultnade och uttorkade, men kunde ändå urskiljas som cirka 0,15 meter breda plankor eller stockar efter en försiktig framrensning. Plankorna samlade sig till två riktningar. Nordväst-sydväst och sydväst-nordöst, vilket skulle kunna tolkas som att de är rester efter en byggnad eller konstruktion i ursprungligt läge. Se bilaga 1, planritning. Längre mot den södra delen av den undersökta ytan, tunnade kulturlagren ut och cirka 10 meter söder om den norr schaktkanten var lagren mycket tunna eller saknades helt. Längs schaktkanterna, där den ursprungliga lagerföljden var oskadad, överlagrades den äldre kulturlagren av ett tunt skikt av grästörv. Se bilaga 1, profilritning 1 och 2.

Fyndmaterial

Vid registreringen av de insamlade föremålen, söktes paralleller till dessa i litteratur och i andra databaser.

Vid undersökningen framkom 210 föremål fördelat på 120 fyndposter. Dessutom tillvaratogs 107 kg smidesslagg fördelat på 39 poster samt något mindre än 1 kg djurbensfragment fördelat på 12 poster. Samtliga föremål är registrerade i en databas med totalt 171 poster. Föremålen representeras av materialgrupperna keramik, silver, koppar, järn, ben, glas, bärnsten, sandsten, flinta och slagg. Några av föremålen är daterande eller visar på speciella aktiviteter inom området.

Mynt

Sammanlagt tre silvermynt påträffades vid undersökningen. Ett i ursprungligt läge vid rutgrävningen och två stycken vid genomgången av schaktmassorna invid den rutgrävda ytan. Vid registreringen kunde det konstateras att de var något korroderade i ytan, men var ändå relativt enkla att identifiera. Två av dem kunde bestämmas till 1/2 öre silvermynt präglade i Stockholm år 1592 under Johan III's regeringstid (år 1569-1592), nr 100, typ IV. Ett mynt bestämdes till 1/2 öre silvermynt präglat i Stockholm år 1601 under Karl IX's tid som riksföreståndare (år 1598-1604), nr 29, typ II (Ahlström 1976) (figur 8).

1/2 öre är, efter *fryk* (1/4 öre), den näst lägsta förekommande valören vid den här tiden. Som en jämförelse kan nämnas att år 1600 kostade en råglimpa 1/4 öre, ett årsgammalt lamm 2 öre och en kanna öl 3 öre (Lagerqvist, Lars O. & Nathorst-Böös, Ernst, 1984).

När Gustav Vasa dog år 1560 lämnade han efter sig ett land med mycket god ekonomi. Hans söner Erik XIV och Johan III hade däremot inte samma ekonomiska begåvning. Genom att dra in mynten till staten och till-

Figur 8. De tre mynten som påträffades vid den aktuella undersökningen. De två mynten i den övre raden är av valören 1/2 öre silvermynt präglade i Stockholm år 1592 under Johan III's regeringstid. Det nedre mynten är ett 1/2 öre silvermynt präglat i Stockholm år 1601 under Karl IX's tid som riksföreståndare. Skala 2:1. Foto Anki Lütz 2007, Sörmlands museum.

sätta stora mängder koppar till silvret kunde man få ut mera pengar till samma mängd ädelmetall, men därmed försämrades också pengarnas värde på sikt. Johan III orsakade en 800 procentig inflation under åren 1590-1592. Mynt från denna period har därför en mycket låg silverhalt. Kvartsöret från år 1592 innehöll bara 0,5 procent silver. Åren därefter sker en kraftig penningförbättring (Lagerqvist, internetsida, 2007-03-13).

Användningen av mynt var vid denna tid ännu inte allmänt spritt i samhället (muntlig uppgift, Myrberg 2006).

Det faktum att mynt påträffas vid bebyggelse i lantlig miljö, visar att det troligen är frågan om en något större gård. Detta antagande bekräftas också av fyndet av det speciella fönterglaset med naggad kant, vilket har paralleller vid Nyköpingshus. Se nedan.

Keramik

Näst efter smidesslaggen är keramik den största materialgruppen bland fynden från undersökningen. Däribland finns 43 skärvor är *yngre rödgods* (BII:4), två skärvor *stengods* (CII), tre skärvor *fajans* (figur 9).

Godstypen *yngre rödgods* (BII:4) innefattar både kökskeramik och bordskeramik. Formtyperna representerades av 11 skärvor från grytor, 20 skärvor från skålar och fat, 1 skärva från en kruka samt 1 skärva från en kanna. Yngre rödgods förekommer allmänt under nyare tid, men i mer sällsynta fall även under senmedeltid.

De två skärvorna *stengods* (CII) var fragment av oglaserade kärl, troligen krus. Typen kan dateras till senmedeltid och nyare tid. I detta sammanhang är det svårt att avgöra om det rör sig om nyare tid eller medeltid. Inom det undersökta schaktet framkom inga fasta

lämningar eller annat fyndmaterial som kunde dateras till medeltid. Gårdsnamnet Koppardal är däremot belagd i skriftliga källor så tidigt som år 1376, i samband med ett ägarbyte.

Vid undersökningen påträffades tre skärvor av *fajans*, vilka utgjordes av gulrött lergods med heltäckande vit tennglasyr bemålade med växtornamentik i gula, gröna och blå färger. En dem kunde identifieras som del av en kruka. *Fajans* dateras allmänt till nyare tid, 1600-talet och början av 1700-talet. Skärvorna kunde knytas till det stratigrafiskt yngsta lagret inom den undersökta ytan.

Glas

Sammanlagt påträffades fyra skärvor från glasbägare, varav en del av foten till en bägare av grönt glas. Bägaren är av den typ som kallas *Hertig Karlsruhlglas*. Fyndet gjordes i den norra delen av schakthög A, strax väster om den undersökta ytan. Vid en jämförelse av formen på glasfragmentet och formen på de olika bägarmodellerna som ingår i denna servis, så kan skärvan ursprungligen ha tillhört en bägare av typen *Humpen*.

Vid tidigare undersökningar inom Nyköpingshusområdet har stora mängder skärvor av grönt *Hertig Karlsruhlglas* påträffats. Bland annat vid Sven T. Kjellbergs undersökningar åren 1921-22 och vid Thomas Billigs undersökningar åren 1971-72. Flera av dessa skärvor har genom sigillstämplar märkta "CM", kunnat dateras till 1580-talet. I bevarade räkenskaper har två glasblåsare kunnat knytas till denna tillverkning i Nyköping. *Petter Keller* år 1581 och *Glasmakare Sylvester* år 1583. I materialet kan man utläsa att tre huvudtyper av bägare tillverkats vid hertigens glasbruk. Den höga *Humpenbägaren* med glaslock och slät utsida utan dekor. Den höga smala *Spechteren* med en dekor av bårder med

Figur 9. En skärva fajans med blå, grön och gul målad dekor på vit heltäckande glasyr. Fajans dateras allmänt till nyare tid, 1600-talet och början av 1700-talet. Foto Anki Lytz 2007, Sörmlands museum.

horisontella förtjockningar av rektangulär form. Den tredje typen är ett vinglas med cuppa och balusterformat ben på en konformad fot (Järlgren 1980, s. 117).

Skärvor av formblåst ornamentik lik den som finns på "Hertig Karls servis" från Nyköpingshus, är inte ovanliga i Stockholm. Glasen förekommer i olika gröna nyanser men även i klarglas (Henricson 2002, s. 228ff).

Under hösten år 2002 genomfördes en mindre forskningsundersökning, i Sörmlands museums regi, av glashyttelämningar vid gården Stora Glashyttan i Bergshammars socken utanför Nyköping. Lämningarna är troligen identiska med den glashytta som nämns i skriftligt material från 1580-talet, där den så kallade Hertig Karls glasservis tillverkades. Vid undersökningen, som främst omfattade inventering och dokumentation av redan öppnade schakt, påträffades bland annat rester efter två glassmältningsugnar, kulturlager, ett fragment av Hertig Karlsglas samt glasslagg och deglar. Platsen är mycket välbevarad och utgör ett intressant studieobjekt av Vasatidens glashantverk (Skjellberg 2003).

Fönsterglas

I den norra delen av schakthög A påträffades två skärvor av grönt fönsterglas med naggad kant och raka sidor. Med ledningen av den naggade kanterna kunde man se att alla hörn inte varit rätvinkliga, utan att några av hörnen haft en trubbigare vinkel av ca 135° (figur 10).

Paralleller till dessa fynd finns från de arkeologiska undersökningarna vid Nyköpingshus åren 1921-1922. Närmare bestämt från det så kallade *Trapptornet* eller *Änglatornet* som byggdes under Hertig Karls tid. Före denna undersökning var tornet fyllt med eldpåverkade raseringsmassor i jämnhöjd med tornruinens övre kant. I den undre delen av raseringsmassorna påträffades,

förutom keramikskärvor, glasflaskor, skärvor från glaskärl, järnföremål och nedsmält takkoppar. Dessutom påträffades stora mängder krossat fönsterglas och blyspröjsar. Fönsterglasen bestod av tre olika former. Runda, rektangulära samt smalt rektangulära med spetsig kortsida. Fönsterglasen hade naggad kant, varav några var bemålade (Kjellberg, Sven T. 1923).

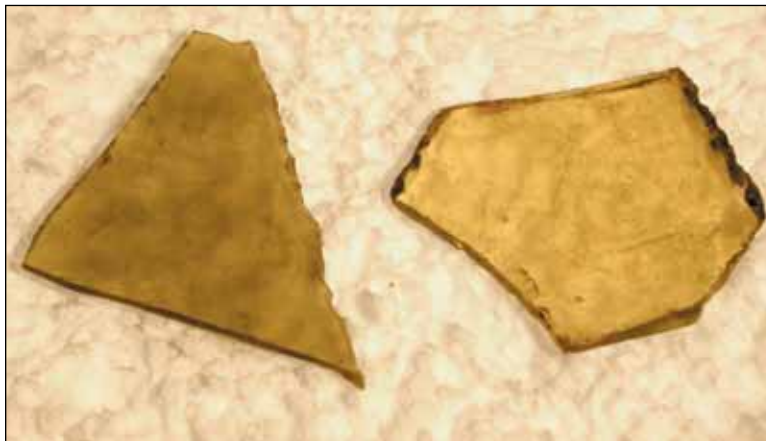
Med ledning av Nyköpingshusfynden är det sannolikt att fönsterglasen från den aktuella undersökningen vid Koppardals gamla tomt är av den rektangulära typen med spetsig kortsida. Anledningen till att skärvorna har naggad kant är att man vid denna tid i slutet av 1500-talet till början av 1600-talet inte kunde skära glas på samma sätt som idag. Man gjorde istället en brottanvisning med glödande järn och kanterna fick därefter naggas för att få rätt form. Glasen har varit infattade i blyspröjs (Ringström 2006, muntlig uppgift).

Det övriga fyndmaterialet från den aktuella undersökningen visar att skärvorna kan dateras till 1500-1600-tal, det vill säga samma datering som fynden från Nyköpingshus. Glasen från Koppardal har dock varit något mindre än de från Änglatornet. Den mätbara ursprungliga bredden på glasrutorna från Koppardal har varit cirka 35 mm medan de från Nyköpingshus varit 40-60 mm breda. Inga ytterligare paralleller är kända eller har kunnat hittas i litteraturen.

Järn

Vid undersökningen framkom ett stort material av järnföremål. Bland annat, en liten borr, fragment av tre hästskor, 20 hästskosömmar, en stor järnkil (830g), delar av tolv knivar, en bordskniv, ett ringspänne, en sax samt en lans- eller spjutspets. Dessutom påträffades ett antal spikar, ämnesjärn och skrotbitar. Den samlade bilden av järnmaterialet är att det är mycket

Figur 10. Två skärvor av grönt fönsterglas med naggad kant och raka sidor. Med ledningen av den naggade kanterna kan man se att några av hörnen haft en trubbigare vinkel. Paralleller till fyndet finns från de arkeologiska undersökningarna vid Nyköpingshus, åren 1921-1922, i det så kallade Änglatornet som byggdes under Hertig Karls tid. Där påträffades stora mängder krossat fönsterglas och blyspröjsar. Fönsterglasen bestod bland annat av smalt rektangulära glas med spetsig kortsida. Fönsterglasen hade naggad kant, varav några var bemålade. Foto: Anki Lütz 2007, Sörmlands museum.

varierat och att järnföremålen är tillverkade på denna plats (figur 11).

Benföremål

Värda att nämnas är några föremål tillverkade av djurben. Två fragment av nätnålar samt en islägg tillverkad av mellanfotsben från häst. Nätnålarna har använts för att laga fiskenät medan isläggen har fungerat som en skridsko eller mede under en kälke. Båda föremålstyperna tillsammans skulle kunna kopplas till vinterfiske. Fynden visar en sida av gårdens ekonomi.

Sten

Ett antal brynen av skiffer och sandsten samt eldslagingsstenar av flinta påträffades vid rutgrävningen och genomgången av schakthögarna. Föremålstyperna är relativt vanliga i kulturlager från medeltid och nyare tid och kan betraktas som vardagliga bruksföremål.

Slagg

En föremålsgrupp som hör tätt samman med järnmaterialet är smidesslagg. Totalt insamlades 107 kg smidesslagg vid den aktuella undersökningen, varav den övervägande delen påträffades inom den rutgrävda

ytans nordvästra del. De hela slaggsållorna hade en diameter mellan 10-15 cm.

Kartering

Vid den avslutande delen av fältarbetet gjordes en fördjupad kartering, av den skadade fornlämningen 185:1, med utgångspunkt från beskrivningen i fornminnesinventeringen från år 1985. Karteringen utfördes till största delen genom digital inmätning med totalstation men även för hand på skalenligt kartunderlag över området. Karteringen kompletterades med digital fotografiering av enskilda bebyggelse lämningar och gropar. I samband med den aktuella karteringen numrerades samtliga återfunna samt nypåträffade anläggningar inklusive den stenröjda ytan (A1-13). Även anläggningarna i den rutgrävda ytan ingår i denna numrering (figur 12).

Den gamla övergivna tomten Koppardal beskrevs, vid inventeringen år 1985, som en 70x70 meter stor yta på den södra och östra sluttningen av åsens krön. I ytans sydöstra del fanns resterna efter en husgrund, i riktningen VSV-ÖNÖ, cirka 17 x 8 meter stor samt två spisrösen med tegel. Nordöst om husgrunden fanns en jordkällargrund, tre källargropar samt stenröjda ytor. På

Figur 11. Vid undersökningen på träffades ett kraftigt slagglager med slaggsållor från järnsmide. I samband med slaggen påträffades även ett stort antal smidesprodukter som knivar, hästskor, hästkosöm, spikar, verktyg, vapendelar samt halvfabrikat och skrotbitar av järn. Denna fyndkombination visar att slagglagret hör till gårdens smedja som uppenbarligen tillverkat alltifrån spik till vapen och verktyg. Skala 1:2. Foto: Björn Pettersson 2005, Sörmlands museum.

platsen för husgrunden hade Bälinge hembygdsförening satt upp en skylt med texten ”Koppardal”. Grustäkten fanns redan vid inventeringstillfället år 1985, men i beskrivningen framgår det inte vilken utbredning den hade.

Av de lämningar som beskrivs i fornminnesinventeringen från år 1985, kunde jordkällargrunden (A1), de tre groparna (A2-4) samt den markröjda ytan (A5) återfinnas.

Vid karteringen konstaterades att groparna innehöll ett antal, ovan mark synliga stenar, cirka 0,5 meter stora. De tre groparna beskrivna som källargropar innehöll ett mindre antal stenar medan jordkällargrunden hade en mer sammanhängande stenrad runt nedgrävningens inre kanter. Samtliga gropar bör kunna tolkas som källare under uthus eller ekonomibyggnader på gården.

Den stenröjda ytan täckte ett cirka 50x50 meter stort område och kunde lokaliseras till den nordostligaste delen av fornlämningen (A5). En öppen plats i anslutning till gårdens hus.

Däremot gick det inte med säkerhet att återfinna den, tidigare beskrivna, 8x17 meter, stora grunden efter ett boningshus med två spisrösen. Inom den yta där husgrunden skulle ha legat, men även längre västerut, kunde ett antal ovan mark liggande stenblock och stensamlingar mätas in. Dessa bildade mer eller mindre tydliga strukturer tillsammans med de frilagda lämningarna i schaktet samt uppgifterna ur fornminnesinventeringens beskrivning. Med detta underlag presenteras här ett tolkningsförslag av de synliga lämningarnas utbredning och orientering inom fornlämningen.

Inom den västra delen av fornlämningen mättes ett drygt 50-tal block samt tre stensamlingar in, vilka låg helt synliga på eller något nedsänkta i marken. Blocken koncentrerade sig inom en cirka 25x50 meter stor yta. Med ledning av hur de samlade sig kunde tre eller fyra grunder till byggnader urskiljas. Ingen av dem hade entydig utbredning, utan var endast fragmentariska med ett eller två hörn.

En möjlig husgrund (A6), låg i den västra delen av fornlämningen, uppe på kanten av åsen där den sluttar ner mot sandjordarna i väster. Grunden hade två hörn och en hel sida som mätte 6 meter.

Ytterligare en husgrund (A7) fanns strax väster om den tidigare beskrivna jordkällaren. Grunden består av delar av två långsidor och möjligen kortsidor mot sydväst och nordöst. Om denna tolkning är riktig så har grunden en storlek av cirka 5,5x12 meter.

Inom ett avstånd av 4-24 meter söder om jordkällargrunden fanns rester efter en eller två husgrunder samt två stensamlingar. Den ena grunden (A8) hade en kort-

sida mot sydväst och en långsida mot nordväst och mätte cirka 7x20 meter. Den andra grunden (A9) hade en kortsida mot sydväst och en långsida mot sydöst. Kortsidan var 7 meter bred medan långsidan försvann in under schakthögen A, 8 meter från det sydvästra hörnet räknat. I anslutning till grunderna A8 och A9 mättes även två små stenpackningar in, A10 och A11.

Äldre kartor

Platsnamnet Koppardal förekommer på två 1600-talskartor över Bälinge socken. En geografisk avritning över Tystberga och Bälinge socknar, upprättad av Anders Andersson år 1678 (LMV C9-1:C13:1) samt en geometrisk delination över sätesgården Hånö, upprättad år 1685 av Erik Nilsson (LMV C9-22:C5, 2:27). De båda kartorna, som finns i Sörmlands museums arkiv, rektifierades mot den digitala fastighetskartan över det aktuella området. Det visade sig då att platsen med namnet *Kåppædahl* på 1678 års karta, hamnade strax intill fornlämning 185:1, Koppardals gamla tomt, på fornminnesinventeringen. Gården Koppardal finns alltså kvar vid tiden för upprättandet av denna karta. På 1685 års karta hamnar fornlämning 185:1 istället inom en obebyggd del av Hånö Sätesgårds ägor, med benämningen *Koppardals äng som inägor*. Det betyder att Koppardals tomt blir avhyst och lagd som äng direkt under Hånö säteri, någon gång mellan åren 1678 och 1685. Vidare finns på 1685 års karta en plats benämnd Koppardalsstugan cirka 800 meter norr om läget för den tidigare gården Koppardal.

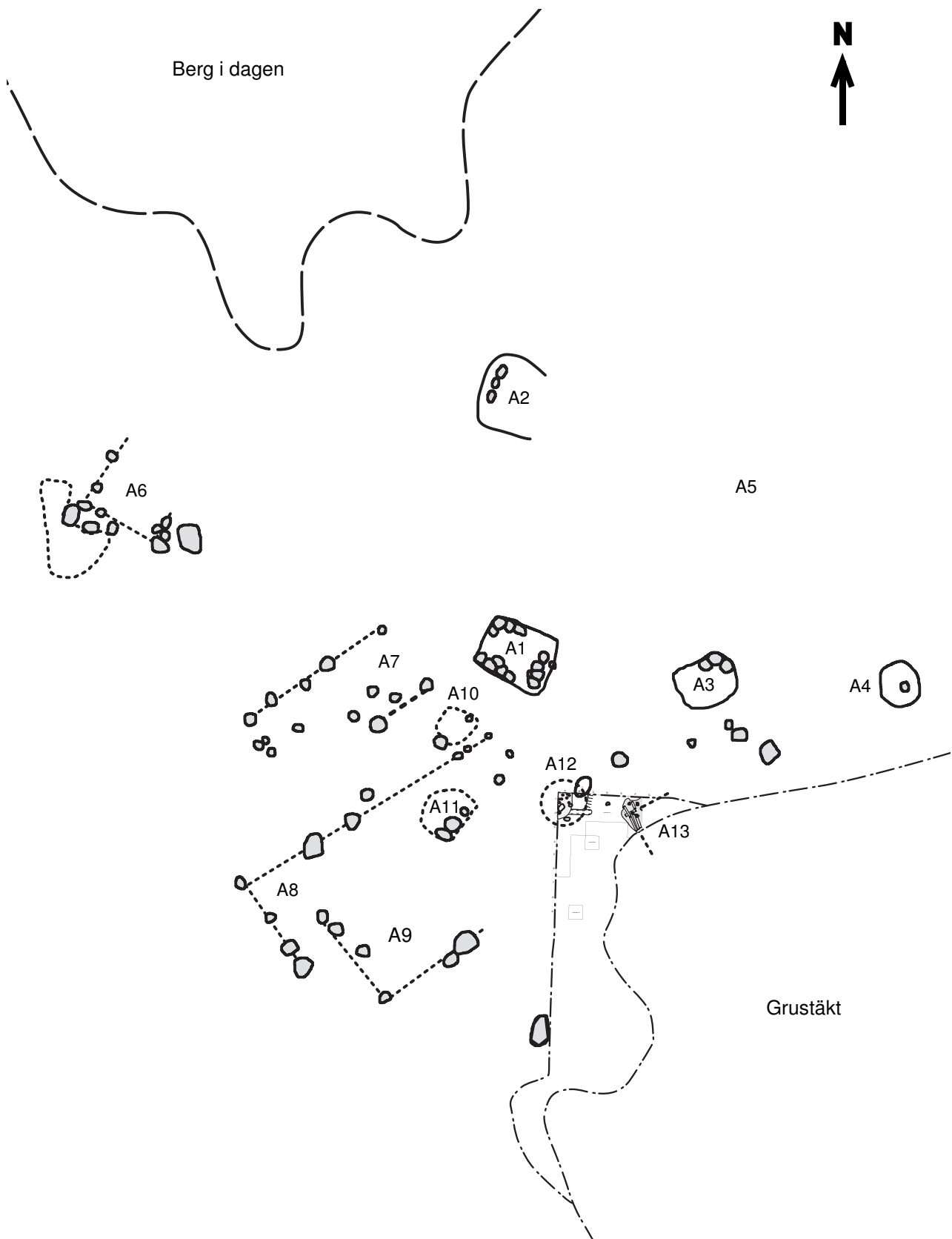
Skadornas omfattning

Angående omfattningen av de skador på fornlämningen 185:1 som orsakades av den obehövade schaktningen vårvintern 2005, så har dessa kartlagts i samband med den arkeologiska undersökningen och karteringen, samt uppgifterna ur fornminnesinventeringen. Desutom har en beräkning av schakthögarnas volym gjorts.

Ungefär 40 m³ jord har vid det obehövade markarbetet schaktas bort från en cirka 120 m² stor yta. Därav bör 20-25 m³ ha utgjorts av kulturlager. Eftersom schaktmassorna hade lagts som jämna sammanhängande vallar längs schaktets sidor bör jorden ha grävts upp från den närmaste ytan intill schaktets kanter. De synliga skadorna begränsade sig till denna del av fornlämningen. Den skylt som Bälinge hembygdsförening tidigare satt upp på platsen för grunden till boningshuset, återfanns vid den aktuella undersökningen nere i jordkällargrundens grop strax norr om den skadade ytan.

Avslutande diskussion och tolkning

De samlade resultaten från den arkeologiska undersökningens rutgrävning och kartering samt uppgifter ur

Figur 12. Med resultat från den aktuella arkeologiska undersökningen och karteringen samt den tidigare fornminnesinventeringen, har spår efter totalt åtta byggnader samt en stenröjd yta (A5) kunnat beläggas inom fornlämning 185:1, Koppardals gamla tomt. Därav fyra byggnader på stensyll (A6-A9), en på träsyll (A13), en smidesplats (A12), två stenpackningar/spisrösen (A10-A11) samt fyra nedsänkta förrådsbodnar eller jordkällare (A1-A4). Stenar och block är markerade med svart kontur och grå fyllning, förrådsbodarnas gropar är markerade med svart kontur; stenpackningarna och slaggkoncentrationens begränsning är markerad med streckad linje och möjliga vägglinjer är markerade med streckad linje. Se vidare bilaga 2 Anläggningsbeskrivningarna. Skala 1:400.

historiska kartor och skriftliga källor, ger ett underlag för en diskussion angående platsens struktur, funktion och tidsinnehåll.

Vid den aktuella karteringen kunde spår efter fyra byggnader på stensyll beläggas i den södra och västra delen av fornlämningen. Dessutom återfanns jordkällargrunden och de tre källargroparna samt den stenröjda ytan i områdets östra och norra del (A1-A5).

Det gick däremot inte med säkerhet att återfinna den tidigare beskrivna, 8x17 meter, stora grunden efter ett boningshus med två spisrösen. Inom den yta där denna husgrund skulle ha legat, kunde ett antal ovan mark liggande stenblock (A8-A9) och stensamlingar (A10-A11) mätas in.

Något tegel kunde inte ses i någon av de båda stensamlingarna. Däremot fanns det gott om tegelstycken och tegelkross i schaktmassorna på den västra sidan av den skadade ytan och i den arkeologiskt undersökta ytan nordöstra del (A13). Om dessa byggnadsrester ingått i den husgrund som beskrivits i den tidigare fornminnesinventeringen, innebär det att ungefär en tredjedel eller halva denna husgrund skadats eller schaktats bort vid den obevakade schaktningen vårvintern år 2005.

Det är oklart till vilken av byggnaderna spåren efter smedjan med den stora slagglagret med järnföremål skulle kunna knytas (A12). Eventuellt hör den till byggnaden A8 eller A9, alternativt till någon annan under mark dold byggnadsrest.

Spår efter ytterligare två byggnader på stensyll karterades i fornlämningens västra del, A6 och A7. Varav A6 har legat något avskilt i den västligaste delen av ytan medan A7 legat i direkt anslutning till platsen för boningshuset och jordkällargrunden.

Med resultat från den aktuella arkeologiska undersökningen och karteringen samt den tidigare fornminnesinventeringen, har spår efter totalt åtta byggnader samt en stenröjd yta kunnat beläggas inom fornlämning 185:1, Koppardals gamla tomt. Därav fyra byggnader på stensyll, en på träsyll samt fyra nedsänkta förrådsbodar eller jordkällare (figur 12).

Vid rutgrävningen av de 20 kvadratmeterrutorna, inom den skadade ytan, framkom två tydliga anläggningar. Ett kraftigt slagglager med slaggsrållor från järnsmide (A12) samt en koncentration av tegelstycken och trärester (A13). De båda anläggningarna låg i det rutgrävda områdets norra del. I samband med slaggen påträffades även ett stort antal smidesprodukter som knivar, hästskor, hästkosöm, spikar, verktyg, vapendelar samt halvfabrikat och skrotbitar av järn. Denna fyndkombination visar att slagglagret hör till gårdens smedja som uppenbarligen tillverkat alltifrån spik till vapen och verktyg. Teglet och träresterna tolkades som

rester efter en byggnad med samma riktning som de övriga karterade byggnaderna inom fornlämningen.

Förutom rester efter smidesverksamhet påträffades även föremål som keramikskärvor, fönsterglas, sten- och benföremål. Keramikbeståndet omfattar både kökskärl och kärl för bordets dukning som grytor, krukor, fat, krus, kannor och skålar. Samtliga skärvor kan typologiskt dateras till nyare tid, med undantag av en skärva stengods som även skulle kunna dateras till medeltid.

Ett antal fynd av mynt, fönsterglas och fajans, från det aktuella undersökningen, tyder på att gården Koppardal vid nyare tid antagligen var en något större gård. Myntfynden består av två stycken Johan III 1/2 öre samt ett Karl IX riksförståndare 1/2 öre. Användningen av mynt var vid denna tid var ännu inte allmänt spridd i samhället. Antagandet stöds även av fyndet av det speciella fönsterglas med naggad kant, som har paralleller i fynd gjorda i Änglatornet vid Nyköpingshus. Glasen har suttit infattade i blyspröjsade fönster. Efter sökning i litteratur och samråd med kollegor och fackfolk, så tycks den rektangulära formen på fönsterglas med spetsig överdel vara känd endast från Koppardal och Nyköpingshus.

Förutom de mer sällsynta föremålen framkom även mer vardagliga föremålstyper som en islägg, nätnålar, brynen samt eldslagningsstenar av flinta. Isläggen och nätnålarna skulle kunna kopplas till vinterfiske, som en del i gårdens ekonomi.

Vid den arkeologiska undersökningen framkom material enbart från nyare tid. De föremål som lämnat de mest exakta upplysningar om dateringar är de tre mynten präglade år 1592 respektive år 1601. Som bekant kan mynt vara gamla då de hamnar i jorden, men med tanke på den höga inflationen och de återkommande omsmältningen av mynt vid denna tid så kan man förmoda att de aktuella mynten har haft en kort omloppstid. Fynden av Hertig Karlsglas och fajans tyder också på en datering till sent 1500-1600-tal. Trots att det skriftliga materialet omnämner Koppardal redan år 1376, så kan inte någon säker medeltida datering beläggas. Detta förhållande, kan förklaras av att endast en mindre yta i den sydligaste delen av fornlämningen har undersökts. Det bör alltså finnas medeltida material inom den kvarvarande delen av fornlämningen.

Med ledning av de historiska källorna vet man att namnet Koppardal dyker upp första gången år 1376 och att gården avhyses och läggs som äng under sätesgården Hänö i slutet av 1600-talet. Den senare uppgiften kan bekräftas med ledning av det äldre kartmaterialet.

Vid en jämförelse mellan de äldre kartorna och modernt kartmaterial, framgår att platsen med namnet *Käppædahl* på 1678 års karta, ligger på platsen för fornlämning 185:1, det vill säga Koppardals gamla

tomt. Gården Koppardal finns alltså kvar vid tiden för upprättandet av denna karta. På 1685 års karta så hamnar däremot fornlämning 185:1 inom en obebyggd del av Hånö Sätessgårds ägor. Platsen benämns vid denna tidpunkt *Koppardals äng som inägor*. Det betyder att Koppardals tomt blir avhyst och lagt som äng någon gång mellan åren 1678 och 1685. Vidare finns på 1685 års karta en plats benämnd Koppardalsstugan, cirka 800 meter norr om läget för den tidigare gården Koppardal. Tolkningen av namnet Koppardalsstugan på denna plats bör vara att det rör sig om ett torp som tidigare legat under gården Koppardal och som även efter avhysningen av Koppardal fått behålla sitt namn. Att en eller fler av Koppardals byggnader flyttats till en ny plats är inte lika troligt.

Sammanfattning

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 15/8-26/8 2005 utfört en arkeologisk förundersökning inom fornlämning 185:1, Bälunge socken i Södermanlands län. Platsen för den aktuella undersökningen är belägen i den sydöstra sluttningen av en liten sand- och grusås. En övergiven gårdstomt med bebyggelselämningar. Äldsta belägget för namnet Koppardal är från år 1376, då det omnämns som torp. Vid tre senare tillfällen, år 1455, 1510 och 1562, omnämns Koppardal som gård. Under 1600-talet finns namnet Koppardal även markerat på två kartor.

Vid fornminnesinventeringen 1985 noterades bebyggelselämningar i form av en husgrund, en jordkällargrund, tre källargropar samt stenröjda ytor, inom en yta av 70x70 meter. Dessutom var den sydöstra delen av fornlämningen skadad av en äldre grustäkt. Anledningen till den aktuella undersökningen var en ny skada i fornlämningens sydöstra del, som uppkommit i samband med en oöväskad schaktning på kullen där fornlämningen ligger. Länsstyrelsen beslutade därför att en arkeologisk förundersökning skulle utföras inom fornlämningen.

Denna undersökning inleddes med att den skadade ytan rensades för att göra en bedömning av lämningarnas kvalitet med utgångspunkt från synliga konstruktioner och sammansättning av kulturlager. Därefter vidtog den stratigrafiska undersökningen av tjugo kvadratmeterstora rutor i den nordligaste delen av schaktet, där lagren var bäst bevarade. Samtliga föremål samt allt benmaterial insamlades för senare registrering. Alla anläggningar och kulturlager mättes in skalentligt i plan och profil på ritfilm.

Vid rutgrävningen framkom två tydliga anläggningar. Ett kraftigt slagglager med slaggsrållor från järnsmide samt en koncentration av tegelstycken och trärester. I samband med slaggen påträffades även ett stort antal smidesprodukter som knivar, hästskor, hästkosöm,

spikar, verktyg, vapendelar samt halvfabrikat och skrotbitar av järn. Denna fyndkombination visar att slagglagret hör till gårdens smedja som uppenbarligen tillverkat alltifrån spik till vapen och verktyg. Teglet och träresterna tolkades som rester efter en byggnad med samma riktning som de övriga karterade byggnaderna inom fornlämningen. Förutom rester efter smidesverksamhet påträffades även föremål som keramikskärvor, fönsterglas, sten- och benföremål. Ett antal fynd av mynt, fönsterglas och fajans, från det aktuella undersökningen, tyder på att gården Koppardal vid nyare tid antagligen var en något större gård. Myntfynden består av två stycken Johan III 1/2 öre samt ett Karl IX riksförståndare 1/2 öre. Även fynden av det speciella fönsterglas med naggad kant, som har paralleller i fynd gjorda i Änglatornet vid Nyköpingshus, visar att Koppardal är en speciell miljö.

Vid den arkeologiska undersökningen framkom material enbart från nyare tid. De föremål som lämnat de mest exakta upplysningar om dateringar är de tre mynten präglade år 1592 respektive år 1601. Som bekant kan mynt vara gamla då de hamnar i jorden, men med tanke på den höga inflationen och de återkommande omsmältningen av mynt vid denna tid så kan man förmoda att de aktuella mynten har haft en kort omloppstid. Fynden av Hertig Karlsglas och fajans tyder också på en datering till sent 1500-tal och 1600-tal. Trots att det skriftliga materialet omnämner Koppardal redan år 1376, så kan inte någon säker medeltida datering beläggas. Detta förhållande, kan förklaras av att endast en mindre yta i den sydligaste delen av fornlämningen har undersökts. Det bör alltså finns medeltida material inom den kvarvarande delen av fornlämningen.

Efter avslutad rutgrävning genomsöktes delar av de schaktmassor som vid den tidigare oöväskade schaktningen lagts på schaktets västra och norra kanter. Dessa massor användes senare vid återställningen av det öppna schaktet. Avslutningsvis utfördes en kartering av övriga delar av fornlämningen.

Angående omfattningen av skadorna på fornlämningen som orsakades av den oöväskade schaktningen inom fornlämningen, så har uppskattningsvis 40 m³ jord schaktats bort från en 120 m² stor yta. Därav bör 20-25 m³ ha utgjorts av intakta kulturlager.

Med resultat från den aktuella arkeologiska undersökningen och karteringen samt den tidigare fornminnesinventeringen, har spår efter totalt åtta byggnader samt en stenröjd yta kunnat beläggas inom fornlämning 185:1, Koppardals gamla tomt. Därav fyra byggnader på stensyll, en på träsyll samt fyra nedsänkta förrådsbodar eller jordkällare.

Med ledning av de historiska källorna vet man att gården Koppardal avhyses och läggs som äng under sätessgården Hånö i slutet av 1600-talet. En uppgift som är samstämmig med det äldre kartmaterialet. Vid en

jämförelse mellan de äldre kartorna och modernt kartmaterial, framgår att platsen med namnet *Kåppædahl* på 1678 års karta, ligger på platsen för fornlämning 185:1, det vill säga Koppardals gamla tomt. Gården Koppardal finns alltså kvar vid tiden för upprättandet av denna karta. På 1685 års karta så hamnar däremot fornlämning 185:1 inom en obebyggd del av Hånö Sätessgårds ägor. Platsen benämns vid denna tidpunkt *Koppardals äng som inägor*. Det betyder att Koppardals tomt blir avhyst och lagd som äng någon gång mellan åren 1678 och 1685. Vidare finns på 1685 års karta en plats benämnd *Koppardalsstugan*, cirka 800 meter norr om läget för den tidigare gården Koppardal. Tolkningen av namnet Koppardalsstugan på denna plats bör vara att det rör sig om ett torp som tidigare legat under gården Koppardal.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2007:03
Södermanlands museums dnr: KUS05-193
Länsstyrelsens dnr: 431-1402-2005
Tid för undersökningen: 15/8-26/8 2005
Personal: Björn Pettersson, Lars Norberg & Ingeborg Svensson.
Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 9H4h. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.
Skala 1:10 000.
x6520220 y1588251 (SV)
Koordinatsystem: Rikets (RT90)
Höjdsystem: Nyk lokala
Undersökt yta: 100 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd med nr 1-171 förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Almquist, Johan Axel, 1935. *Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden med särskild hänsyn till proveniens och säteribildning. Andra delen, Nyköpings län och livgedingets Södermanlandsdel, Band 2. Säterier.* Stockholm.

Ahlström, Bjarne, Almer, Yngve & Hemmingsson, Bengt. 1976. *Sveriges mynt 1521-1977 : The coinage of Sweden.* Stockholm.

Henricson, Lars G. 2002. "Drycke glass" i Stockholms jord från 1200-tal till 1900-tal. I: *Upptaget. Arkeologi i Stockholm inför 2000-talet.* Sankt Eriks årsbok 2002. Samfundet S:t Erik Stockholms stadsmuseum. Stockholms medeltidsmuseum. Stockholm.

Indebetou, Harald Otto. 1877. *Södermanlands minnen från äldsta till närvarande tider. Första delen: Omfattandetiden till reformationen.* Stockholm.

Janzon, Kaj 2001. *Byar, gårdar och jordägande i Rönö härad under medeltid och fram till ca 1575.* En rapport från Det medeltida Sverige. Riksantikvarieämbetet Kunskapsavdelningen. Rapport 2001:2. Stockholm.

Järlgren, Christer. 1980. Hertig Carls glas. I: *Sörmlandsbygden.* Sörmlands hembygdsförbunds årsbok 1980. Fyrtioåttonde årgången. Nyköping.

Järpe, Anna, Redin, Lars & Wahlöö, Claes. 1979. Ett Standardiserat beteckningsschema för sektionsritning. I: *Fornvännen 1979.* Årgång 74. Stockholm.

Lagerqvist, Lars O. 2007-03-13 13:52. *Historien om svenska pengar: Den svåra inflationen.* Kungliga Myntkabinettets hemsida. www.myntkabinettet.se/svnum/myhi6.htm

Lagerqvist, Lars O. & Nathorst-Böös, Ernst, 1984. *Vad kostade det?* Andra reviderade upplagan. Stockholm.

Lundberg, Gösta. 1976. *Bälinge socken under medeltiden: bidrag till dess historia tiden 1280-1520.* Söderköping.

Skyllberg, Eva. 2003. *Glasbrukslämningar vid Stora Glashyttan.* RAÄ 99, Stora Marsäng 1:3, Bergshammars socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Sörmlands museum, *Arkeologiska meddelanden 2003:12.* Nyköping.

Sporrong, Ulf. 1985. *Mälarbygd. Agrar bebyggelse och odling ur ett historiskt-geografiskt perspektiv. Meddelanden serie B 61.* Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Stockholm.

Sörmländsk kulturhistoria under förhistorisk tid och tidig medeltid. 1987. Samråd på Södermanlands museum 1984-11-22 kring del av kulturhistoriskt forskningsprogram. Södermanlands museum, Rapport 10. Nyköping.

Wijkander, Keith. 1983. *Kungshögar och sockenbildning. Studier i Södermanlands administrativa indelning under vikingatid och tidig medeltid. Sörmländska handlingar 39.* Diss. Stockholms universitet. Nyköping.

Muntliga uppgifter

Nanouschka Myrberg. Doktorand vid Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet. September 2006.

Göran Ringström, Ringström AB N. P. Glasmästeri. Brev och samtal 11-12/12 2006.

Arkiv

Sörmlands museums arkiv (SMA)

Nyköpingshus

Kjellberg, S. T. 1923. Manus. Nyköpingshus. Berättelse över utgrävningarna 1921 och 1922. Av Sven T. Kjellberg den 5 maj 1923.

Kartor

LMV C9-1:C13:1. Geografisk avritning över Tystberga och Bälinge socknar, upprättad av Anders Andersson år 1678.

LMV C9-22:C5, 2:27. Geometrisk delination över sätesgården Hånö, upprättad år 1685 av Erik Nilsson.

RAK J112-67-21. Häradskartan år 1897-1901, Kartblad Bälinge.

Förkortningar

FMR= Fornminnesregistret

RH70= Rikets höjdsystem 1970

RT90= Rikets triangelnät 1990

SMA= Sörmlands museums arkiv

Bilagor

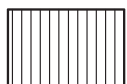
1. Plan- och profilritningar

En planritning och två profilritningar presenteras i den följande bilagan, i skala 1:40. Norr är uppåt på planritningen. Teckensystemet är enhetligt och gäller för både plan- och profilritningar. Se teckenförklaringen nedan.

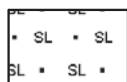
Teckenförklaring

= Grästorv (i profil)

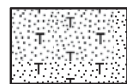
= Avsatt kulturlager (i profil)

= Slaglager med kol och sot

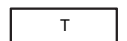
= Slaglager med kol och sot

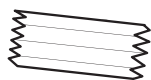
= Tegelkross och sand

= Sten

= Tegelsten

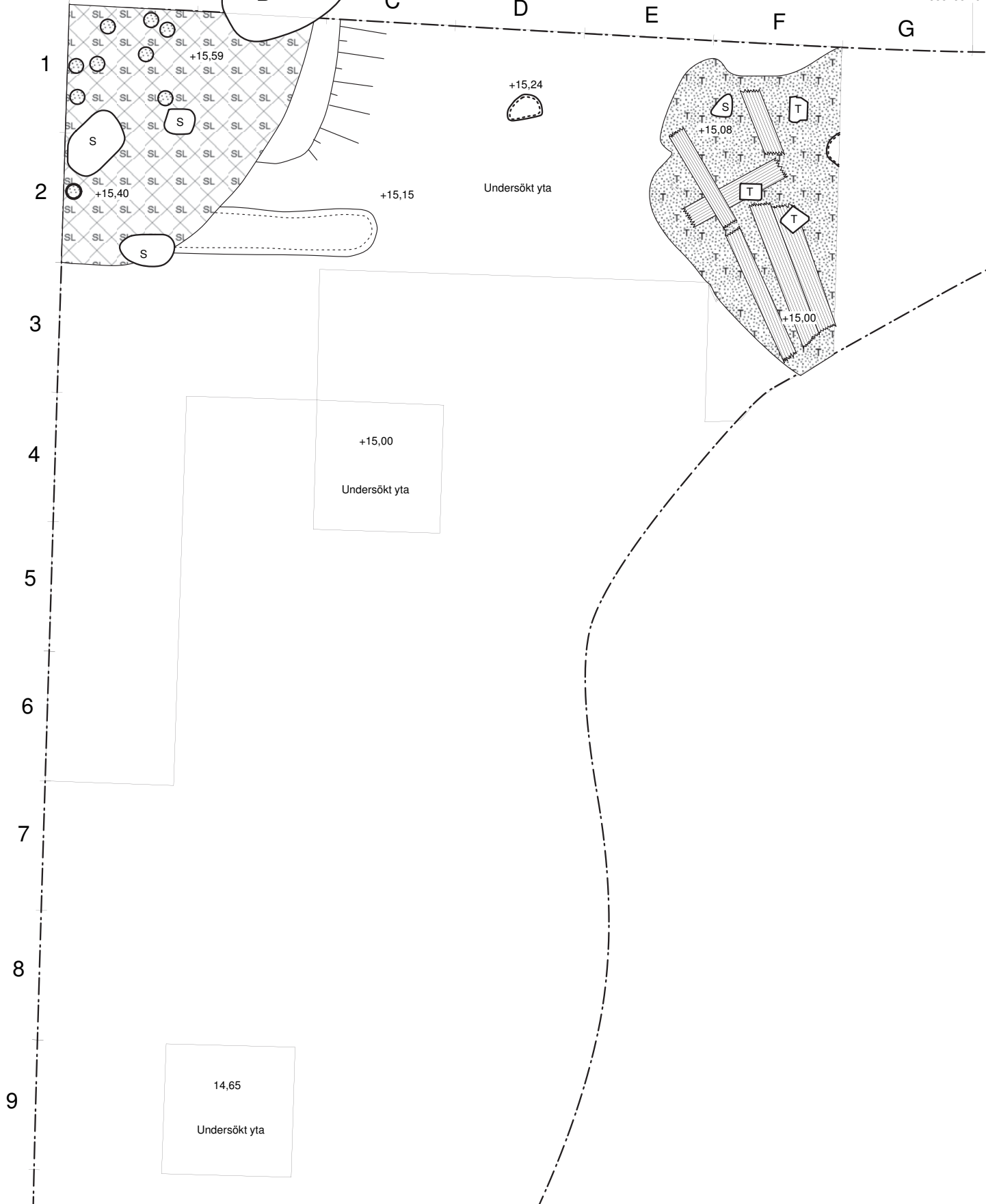

= Trä (i plan)

Planritning
Skala 1:40

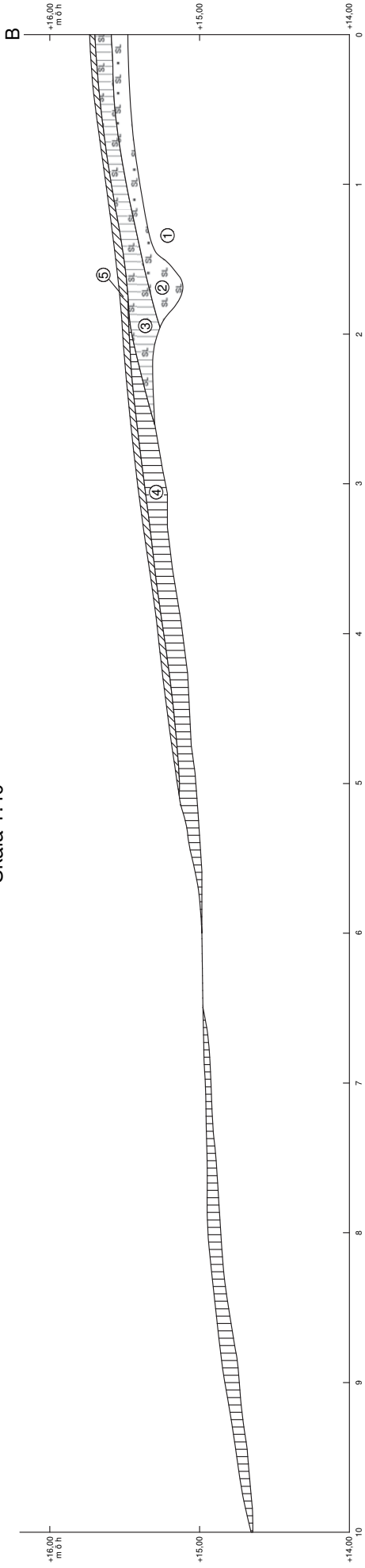
X 6520228.70
Y 1588251.70

X 6520228.48
Y 1588258.70

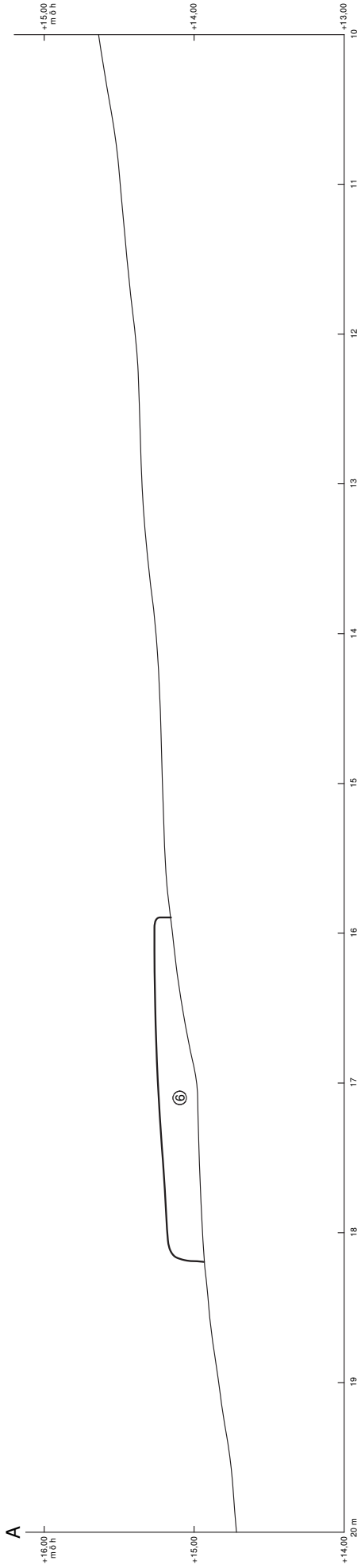

Profil 1 mot väster Skala 1:40

X 652028.70
Y 1588251.70

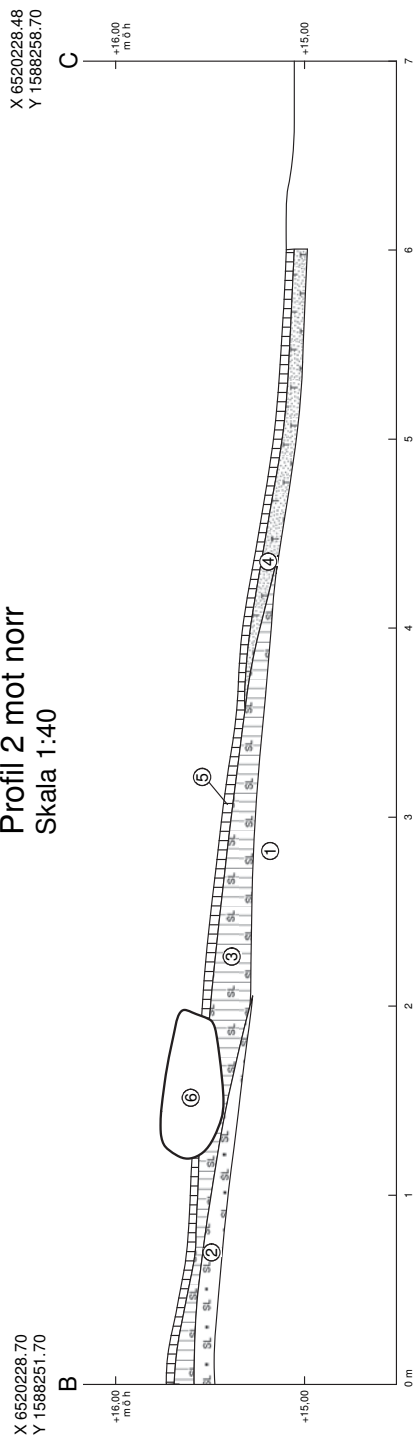

X 6520208.85
Y 1588251.02

- Lagerbeskrivning:
- 1= Rosbrunt åsgrus och sten.
 - 2= Kulturlager med järnstycken, slaggskällor, slagg smulor och kol.
 - 3= Mörkgrått till svart kulturlager med slagg och kol.
 - 4= Mörkgrå kulturfjord med sand, grus och enstaka keramikskärvor.
 - 5= Gråstovv.
 - 6= En 2,3 meter stor flat sten. Eventuellt en trappsten.

Profil 2 mot norr
Skala 1:40

Lagerbeskrivning:

- 1= Rostbrunt åsgrus och sten.
- 2= Kulturlager med järnstycken, slaggskällor, slagg smulor och kol.
- 3= Mörkgrått till svart kulturlager med slagg och kol.
- 4= Brungrå till gulgrå kulturfjord med fin sand, grus och inslag av lera.
Rikligt med tegelkross och kalkbruk.
- 5= Gråstov.
- 6= En stor skörbränd sten. Har troligen ingått i smedjan.

2. Anläggningsbeskrivningar

ANLÄGGNING 1, Jordkällargrund.

Består av en cirka 4,5x5,5 meter stor rektangulär grop i vnv-ösö riktning som är 1,2 meter djup med plan botten. Längs gropens sidor ligger ett tiotal cirka 0,5 meter stora stenar. Troligen rester efter grunden till källarens väggar.

ANLÄGGNING 2, Källargrop.

Består av en cirka 5x5 meter stor rektangulär grop i vnv-ösö riktning som är 1 meter djup med plan botten. Längs gropens västra sida ligger tre stycken cirka 0,5 meter stora stenar. Troligen rester efter grunden till källarens väggar. Svag östslänt.

ANLÄGGNING 3, Källargrop.

Består av en cirka 3x4 meter stor rektangulär grop med rundade hörn i önö-vsv riktning som är 0,5 meter djup med rundad botten. I gropens nordöstra hörn ligger tre stycken cirka 0,5 meter stora stenar. Troligen rester efter grunden till källarens väggar.

ANLÄGGNING 4, Källargrop.

Består av en cirka 5x5 meter stor rektangulär grop i vnv-ösö riktning som är 1 meter djup med plan botten. Längs gropens västra sida ligger tre stycken cirka 0,5 meter stora stenar. Troligen rester efter grunden till källarens väggar.

ANLÄGGNING 5, Stenröjd yta.

En cirka 50x50 meter stor stenröjd yta i fornlämningens nordöstra del. Svag östslänt.

ANLÄGGNING 6, Syllstensgrund.

Belägen i den västra delen av fornlämningen, uppe på kanten av åsen där den sluttar ner mot sandjordarna i väster. Grunden består av ett tiotal 0,5-1 meter stora stenar och har två hörn varav en hel sida som mäter 6 meter. Invid grundens sydvästra hörn finns en stenpackning i slänten som eventuellt kan vara naturlig.

ANLÄGGNING 7, Syllstensgrund.

Belägen strax väster om jordkällaren A1. Grunden består av delar av två långsidor och möjligen en kortsidor mot sydväst och en mot nordöst. Om denna tolkning är riktig så har grunden en storlek av cirka 5,5x12 meter. I grunden ingår ett tiotal 0,5-1 meter stora stenar.

ANLÄGGNING 8, Syllstensgrund.

Belägen cirka 5 meter sydöst om A7 och består av en kortsida mot sydväst och en långsida mot nordväst och mäter cirka 7x20 meter. I grunden ingår ett tiotal 0,5-1,5 meter stora stenar.

ANLÄGGNING 9, Syllstensgrund.

Består av en kortsida mot sydväst och en långsida mot sydöst. Kortsidan var 7 meter bred medan långsidan försvann in under schakthögen A, cirka 8 meter från det sydvästra hörnet räknat. I grunden ingår sex stycken 0,5-1,5 meter stora stenar.

ANLÄGGNING 10, Stenpackning/spisröse.

En låg stenpackning, cirka 2x3 meter stor, som består av 0,1-0,4 meter stora sten dolda under gräs och grästorv. Hör eventuellt ihop med husgrunden A8.

ANLÄGGNING 11, Stenpackning/spisröse.

En låg stenpackning, cirka 3x4 meter stor, som består av 0,1-1 meter stora sten delvis dolda under gräs och grästorv. Hör eventuellt ihop med husgrunden A8 eller A9.

ANLÄGGNING 12, Slaggkoncentration/smidesplats

En tydlig koncentration av smidesslagg i två lager, där det undre lagret bestod av nästan enbart slaggsållor blandat med mindre bitar slagg. Det övre slagglagret sträckte sig drygt fyra meter mot öster och nästan tre meter mot söder, från det nordvästra hörnet räknat. Den ej undersökta delen av slagglagret fortsätter ett okänt antal meter in i schaktväggen mot norr och väster.

ANLÄGGNING 13, Huslämning.

Tegelkoncentrationen i den östra delen av schaktet där även en del trärester kunde dokumenteras. Träresterna var mycket förmultnade och uttorkade, men kunde ändå urskiljas som cirka 0,15 meter breda plankor eller stockar efter en försiktig framrensning. Plankorna samlade sig till två riktningar. Nordväst-sydöst och sydväst-nordöst, vilket skulle kunna tolkas som att de är rester efter en byggnad eller konstruktion i ursprungligt läge.

3. Fyndregister

Fnr	X	Y	Sikt	Material	Sakord	Typ	Del	Godstyp	Antal	Vikt(g)	Datering	Anmärkning
1	b	1	1	Silver	Mynt	1/2 öre			1	1,44	1592	Johan III, silvermynt med låg silverhalt
2	Schakthög A,	0-5 m		Silver	Mynt	1/2 öre			1	1,42	1592	Johan III, silvermynt med låg silverhalt
3	Schakthög A,	0-5 m		Silver	Mynt	1/2 öre			1	1,60	1601	Karl IX, silvermynt med låg silverhalt
4	Schakthög A,	0-5 m		Bäststen	Pärlla	Rund			1	1,1		Bra bevarad, men halv
5	g	1	2	Järn	Kniv	Bordskniv		1	25,3	Nyare tid	Nitar genom den platta tången	
6	f	1	2	Järn	Kniv				1	12,9		
7	b	5	1	Järn	Kniv				1	25,8		
8	b	4	1	Järn	Sax				1	38		
9	b	2	1	Järn	Hästkosöm				1	4,4		Två lösa skänklar nitade på mitten
10	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Hästkosöm				7	29,3		
11	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Hästkosöm				2	20,3		
12	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Spik				2	14,3		
13	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Spik				2	20,3		
14	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Ring				1	21,2		ca 6 cm i diameter
15	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Nyckel?				1	23,2		
16	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Kniv				1	17,8		
17	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Kniv				1	33,1		
18	Schakthög A,	0-5 m		Järn	Borr				1	12,8		Skedborr ca 8 mm i diameter
19	Schakthög B	Järn		Spjutspets	Hästsko				1	68		Halv
20	Schakthög B	Järn		Kil					1	57,8		Inte färdig
21	Schakthög A,	0-5 m		Brons	Spänne				1	830		3x4x18 cm
22	Schakthög B	Järn		Kniv					1	1,94		Fragmentariskt
23	b	2	1	Järn	Hästkosöm				2	11,3		Avsats vid tången
24	b	2	1	Järn	Spik				2	11,8		
25	f	1	2	Keramik	Kärl	Skål/fat	Mynning	Fajans	1	1,58	Nyare tid	Gul, blå och vit
26	f	1	2	Keramik	Kärl			BII-4	1	14,1	Nyare tid	
27	f	3	2	Glas	Fönsterglas				1	1,52		Glaspest
28	b	9	1	Keramik	Kärl			BII-4	1	0,9	Nyare tid	
29	c	4	1	Keramik	Kärl			BII-4	1	4,38	Nyare tid	
30	a	2	1	Keramik	Kärl			BII-4	1	8,72	Nyare tid	
31	c	9	1	Keramik	Kärl	Gryta	Ben	BII-4	2	64,5	Nyare tid	
32	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Fat	Botten	BII-4	2	16,7	Nyare tid	
33	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Fat	Brätte	BII-4	2	6	Nyare tid	
34	f	1	1	Keramik	Kärl	Skål	Buk	BII-4	1	6	Nyare tid	
35	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta?	Skaff	BII-4	1	25,9	Nyare tid	
36	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta	Ben	BII-4	1	50,8	Nyare tid	
37	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta	Bandhänkel	BII-4	1	8	Nyare tid	
38	f	2	1	Keramik	Kärl	Kanna	Grepp/mynning	BII-4	1	114	Nyare tid	
39	f	2	1	Keramik	Kärl	Skål	Grepp/mynning	BII-4	1	43,8	Nyare tid	
40	c	10	1	Keramik	Kärl	Fat	Brätte	BII-4	1	39,3	Nyare tid	
41	Schakthög A,	0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta?	Mynning	BII-4	1	18,3	Nyare tid	

Fnr	X	Y	Sikt	Material	Sakord	Typ	Del	Godstyp	Antal	Vikt(g)	Datering	Anmärkning
42		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl		Mynning	BII-4	1	9,9	Nyare tid	
43	f	1	1	Keramik	Kärl	Skål	Mynning	BII-4	1	17,6	Nyare tid	
44		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Skål	Mynning/buk	BII-4	2	44,4	Nyare tid	
45	f	2	1	Keramik	Kärl	Skål	Mynning/buk	BII-4	1	9,2	Nyare tid	
46		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl			CII	1	4,3	Nyare tid	
47	f	3	2	Keramik	Kärl	Kruka	Buk	Fajans	1	12,8	1500-1600-tal	Blå, grön, gul och vit En hel och fyra fragment
48		Schakthög A, 0-5 m		Flint	Eldslagningsflinta				5	33,9		
49	b	3	1	Kvarts					1	5,6		
50		Schakthög A, 0-5 m		Flinta	Eldslagningsflinta				1	12,5		Hel
51		Schakthög A, 0-5 m		Sandsten	Bryne				1	105		Halv. Använt som nålbryne
52		Schakthög A, 0-5 m		Sandsten	Bryne				1	224		Fragmentariskt. Använt som nålbryne
53	b	2	1	Mineral	Mineral				1	5,5		
54		Schakthög A, 0-5 m		Glas	Fönsterglas				11	13,6		
55		Schakthög A, 0-5 m		Glas	Fönsterglas				2	9	1500-1600-tal	Plant förmsterglas med naggad kant
56		Schakthög A, 0-5 m		Glas	Bägare				3	4		
57		Schakthög A, 0-5 m		Glas	Bägare	Hertig Karlsglas	Fot		1	2,8	1500-1600-tal	
58	e	2	2	Ben	Islägg				1	75		Islägg av hästben med borrar hål
59		Schakthög A, 0-5 m		Ben	Djurben	Hörmand			1	27		Hörmand från gris
60		Schakthög A, 0-5 m		Ben	Nät mål				1	3,8		Fragmentarisk
61	b	2	1	Ben	Nät mål				1	0,3		Fragmentarisk
62		Schakthög A, 0-5 m		Flinta	Eldslagningsflinta				3	24,8		
63		Schakthög A, 0-5 m		Skiffär	Bryne				1	34,6		
64	b	2	1	Sandsten	Bryne				1	29,6		
65		Schakthög A, 0-5 m		Flinta	Kross				4	13,5		
66		Schakthög A, 0-5 m		Flinta	Eldslagningsflinta				1	6,4		
67	a	4	1	Glas	Fönsterglas				1	2,6		
68	f	2	1	Glas	Fönsterglas				1	0,7		
69		Schakthög A, 0-5 m		Ben	Gädda				1	1,6		
70		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Fat		BII-4	2	23,1	Nyare tid	
71	c	1	1	Keramik	Kärl		Botten	BII-4	1	22,1	Nyare tid	
72		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Fat	Brätte	BII-4	1	12,8	Nyare tid	
73	f	2	1	Keramik	Kärl	Fat/skål	Mynning	BII-4	1	19,9	Nyare tid	
74		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Fat/skål	Mynning	BII-4	3	25,2	Nyare tid	
75		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta	Buk	BII-4	3	15,4	Nyare tid	
76		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl		Bandhänkel	BII-4	1	19,2	Nyare tid	
77	c	4	1	Keramik	Kärl	Gryta	Buk	BII-4	2	10,9	Nyare tid	
78	c	4	1	Keramik	Kärl		Buk	BII-4	2	12,6	Nyare tid	
79	c	4	1	Keramik	Kärl	Kruka	Mynning	BII-4	1	13,2	Nyare tid	
80		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl	Gryta	Ben	BII-4	1	24,9	Nyare tid	
81		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl		Buk	BII-4	3	25,8	Nyare tid	
82		Schakthög A, 0-5 m		Keramik	Kärl		Mynning	Fajans	1	2,1	Nyare tid	
83	a	1	2	Keramik	Keramik	Kärl	Kanna/krus		CII	1	14,6	Medeltid-Nyare tid Siegburgsods
84	a	1	1	Koppar	Smälta			Skuldra	1	21,7		

Fnr	X	Y	Sikt	Material	Sakord	Typ	Del	Godstyp	Antal	Vikt(g)	Datering	Anmärkning
85	d	1	1	Järn	Spik				1	4,3		
86	d	1	1	Järn	Hyska				1	0,3		
87	b	1	1	Järn	Föremål				3	25,7		
88	f	1	2	Järn	Spik				1	6,2		
89	c	1	1	Järn	Band				1	3,9		
90	a	1	1	Järn	Föremål				3	93,3		
91	a	1	2	Järn	Föremål				1	93,9		
92	a	1	2	Järn	Hästkosöm				1	7,6		
93	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Spik				6	35,9		
94	a	4	1	Järn	Spik				1	2,8		
95	a	1	1	Järn	Spik				3	11,7		
96	a	1	1	Järn	Föremål				2	140,8		
97	f	3	2	Järn	Spik				1	6		
98	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Hästkosöm				4	18,8		
99	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Spik				ca 20	102,8		
100	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Hästsko				1	80,8		Fragment
101	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Hästsko				1	42,2		Fragment
102	d	1	1	Järn	Hästkosöm				1	5,5		
103	a	1	1	Järn	Hästkosöm				1	6,1		
104	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Ringspänne				1	3,9		Fragment
105	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Band				2	18,4		Fragment
106	a	2	1	Järn	Kniv				1	13,5		Fragment
107	a	2	1	Järn	Spik				4	34,1		
108	c	4	1	Järn	Föremål				1	8,0		
109	c	4	1	Järn	Föremål				1	22,9		
110	b	3	1	Järn	Hästkosöm				1	5,0		
111	f	3	2	Järn	Beslag				1	5,2		Fragment
112	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Kniv				1	3,8		Fragment
113	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Föremål				1	9,5		Fragment
114	c	1	1	Järn	Skrotbit				1	13,0		
115	b	2	1	Järn	Föremål				1	4,8		
116	a	2	1	Järn	Hästkosöm				2	10,7		
117	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Föremål				5	29,3		
118	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Kniv				1	24,6		Halvfabrikat
119	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Fragment				4	15,0		
120	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Kniv				1	17,5		Fragment
121	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Kniv				2	26,4		Fragment
122	Schakthög A, 0-5 m			Järn	Föremål				1	34,6		Fragment
123	d	1	1	Slagg	Smideslagg					87,6		
124	c	4	1	Slagg	Smideslagg					30,8		
125	a	2	1	Slagg	Smideslagg					81,6		
126	a	1	1	Slagg	Smideslagg					152,8		
127	f	2	1	Ben	Djurben					43,6		

Fnr	X	Y	Sikt	Material	Sakord	Typ	Del	Godstyp	Antal	Vikt(g)	Datering	Anmärkning
128	f	3	2	Ben	Djurben					9,5		
129	e	2	2	Ben	Djurben					41,6		
130	e	1	1	Ben	Djurben					50,8		
131	b	3	1	Ben	Djurben					2,8		
132	f	1	1	Ben	Djurben					5,4		
133	f	3	2	Ben	Djurben					41,8		
134		Schakthög A, 0-5 m		Ben	Djurben					221,7		
135	f	2	1	Ben	Gris					69,7		
136		Schakthög A, 0-5 m		Ben	Gris m.m.					347,2		
137	c	1	1	Slagg	Smidesslagg					400		
138	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					4500		
139	a	2	2	Slagg	Smidesslagg					3700		
140	c	2	1	Slagg	Smidesslagg					1000		
141	d	1	1	Slagg	Smidesslagg					150		
142	a	4	1	Slagg	Smidesslagg					300		
143	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					4300		
144	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					5050		
145	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					2900		
146	c	1	1	Slagg	Smidesslagg					1300		
147		Schakthög B		Slagg	Smidesslagg					300		
148	b	3	1	Slagg	Smidesslagg					350		
149		Schakthög A, 0-5 m		Slagg	Smidesslagg					1050		
150	b	1	1	Slagg	Smidesslagg					4650		
151	b	1	1	Slagg	Smidesslagg					4100		
152	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					4350		
153	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					3900		
154	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					5000		
155	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					4200		
156	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					4600		
157	a	1	2	Slagg	Smidesslagg					5350		
158	b	2	1	Slagg	Smidesslagg					3000		
159	b	2	1	Slagg	Smidesslagg					4200		
160		Schakthög A, 0-5 m		Slagg	Smidesslagg					1600		
161	b	1	1	Slagg	Smidesslagg					1000		
162	e	1	1	Slagg	Smidesslagg					350		
163	b	2	1	Slagg	Smidesslagg					4000		
164	a	2	1	Slagg	Smidesslagg					4700		
165	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					4800		
166	c	1	1	Slagg	Smidesslagg					1950		
167	a	3	1	Slagg	Smidesslagg					1350		
168	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					3100		
169	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					4200		
170	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					5800		
171	a	1	1	Slagg	Smidesslagg					5250		